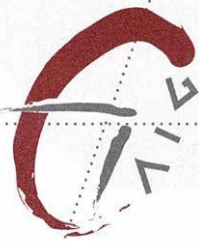

ARHITEKTONISKĀS IZPĒTES GRUPA

VĒSTURISKO CELTŅU IZPĒTE
REKONSTRUKCIJĀS - RESTAURĀCIJAS PROJEKTI
ARHEOLOĢISKĀ IZPĒTE
KONSULTĀCIJAS

Vienotais Reģistrācijas NR.LV 40003041528, Būvkomersanta Reģistrācijas NR. 2326-R

OBJEKTS:

**TALSU VECPILSĒTA,
KULTŪRVĒSTURISKĀ MANTOJUMA
INVENTARIZĀCIJA
VALSTS NOZĪMES PILSĒTBŪVNICĪBAS
PIEMINEKLIS NR. 7450**

PASŪTĪTĀJS:

**TALSU NOVADA PAŠVALDĪBA
JURID.ADRESE: KAREIVJU IELA 7,
TALSI, TALSU NOVADS, LV3201
REĢ NR. 90009113532**

ĒKU INVENTARIZĀCIJA 2.SĒJUMS

VALDES PRIEKŠSĒDĒTĀJA:

B. EGLĀJA

IZPĒTES GRUPAS VADĪTĀJA:

D. LĒVALDE

AUTORI:

D.LĒVALDE

Z.BIKŠE

R.TAURENA

I.LIEPA

2019. RĪGA

TALSU VECPILSĒTAS KULTŪRAINAVA.

KULTŪRVĒSTURISKO VĒRTĪBU INVENTARIZĀCIJA UN DEFINĒŠANA.

---

2. SĒJUMS - ĒKU INVENTARIZĀCIJA

1. IEVADS
2. DARBA METODIKAS APRAKSTS
  - 2.1. Inventarizācijas anketas
  - 2.2. Inventarizācijas anketu atšifrējums
  - 2.3. Inventarizācijas anketās izmantoto kodu atšifrējums
  - 2.4. Fotofiksācija
  - 2.5. Kartogrāfiskais materiāls
3. ĪSUMĀ PAR TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKĀ CENTRA ATTĪSTĪBU
4. INVENTARIZĀCIJAS DATU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS
  - 4.1. Ēkas. Stilistika un tipoloģija hronoloģiskā skatījumā
  - 4.2. Autentiskums. Kritēriji un secinājumi
5. VĒSTURISKO ĒKU KOLORISTIKAS HRONOĻOGISKS APSKATS
  - 5.1. Fasāžu krāsojumi 18.gs.beigas - 19.gs. 1.puse
  - 5.2. Fasāžu krāsojumi 19.gs.1. puse
  - 5.3. Fasāžu krāsojumi 19.gs.vidus – 19.gs.3.ceturksnis
  - 5.4. Fasāžu krāsojumi 19.gs.4.ceturksnis
  - 5.5. Fasāžu krāsojumi 20.gs.1.ceturksnis
  - 5.6. Fasāžu krāsojumi 20.gs.2.ceturksnis
  - 5.7. Secinājumi un rekomendācijas
  - 5.8. Fasāžu krāsojuma sistematizācija (apdares tabulas)
- 6.KOPSAVILKUMS
- 7.PIELIKUMI
  1. Terminu vārdnīca
  2. Izmantotie materiāli
- 8.RASĒJUMI
  - AMI-1 Ēku datējumi
  - AMI-2 Ēku arhitektoniskā vērtība
  - AMI-3 Ēku kultūrvēsturiskā vērtība
  - AMI-4 Ēku tehniskais novērtējums

AMI-5 Ēku kopējā autentiskuma pakāpe

AMI-6 Apjoma un jumta formas autentiskuma pakāpe

AMI-7 Būvgaldniecības izstrādājumu autentiskuma pakāpe

AMI-8 Fasāžu apdares un detaļu autentiskuma pakāpe

1. IEVADS

Pēc Talsu novada pašvaldības pasūtījuma 2018.gada vasarā - rudenī veikta Talsu kultūrvēsturiskā mantojuma inventarizācija. Apsekotā teritorija sakrīt ar pilsētbūvniecības pieminekļa Nr.7450 - "Talsu pilsētas vēsturiskais centrs" robežām, tā aizsargjoslu un piegulošās apbūves un kultūrainavas teritoriju, kurā ietilpst vairāki arheoloģijas pieminekļi. Papildus apsekota pilsētas R daļa ap Raiņa, Brīvības, Dundagas un K. Valdemāra ielām. Darba apjomā iekļautas arī atsevišķas teritorijas ārpus vēsturiskā centra. Ēku vizuālu arhitektoniski mākslinieciskā inventarizācija, piemineklim piekļautās aizsardzības joslas un potenciālās aizsargājamās teritorijas apbūves un plānojuma, arheoloģisko pieminekļu inventarizācija un kultūrainavas vispārēja inventarizācija.

Darba galvenie uzdevumi:

- ✓ Talsu kultūrvēsturiskā mantojuma apzināšana un definēšana Talsu pilsētas centrālajā daļā un tā aizsargjoslā, nosakot kultūrvēsturiski, ainaviski un arhitektoniski nozīmīgākās teritorijas, ēkas un apbūves zonas.
- ✓ Pilsētas centrālās daļas zonēšana, norādot saglabājamās teritorijas, ainavas un ēkas. Noteikt iespējamās kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanas prioritātes un teritorijas ar atšķirīgiem saglabāšanas nosacījumiem.
- ✓ Vēsturiski nozīmīgu teritoriju (zonu, aizsargjoslu) robežu precizēšana vai noteikšana, kurās reglamentējami apbūves noteikumi.
- ✓ Atsevišķas rekomendācijas kultūrpolitikas jomā un dažas praktiskas darba metodes, kas palīdzētu kultūras mantojuma saglabāšanas darbā ilgākā laika posmā.
- ✓ Pilsētas centrālās daļas apbūves arhitektoniskā inventarizācija (t. sk. apjoma, jumtu, būvgaldniecības izstrādājumu, fasāžu apdares, detaļu un dekora inventarizācija un anketēšana, krāsojuma zondāžu veikšana, lai noskaidrotu sākotnējos un citus vēsturiskos apdares slāņus, kas datējami ar laiku līdz 20.gs.vidum). Uz iegūto datu bāzes izstrādāt ieteikumus kultūrainavas saglabāšanai – ainavas elementiem, ielām un laukumiem, to segumam, labiekārtojumam, apstādījumiem, apbūves elementiem (žogiem, apjomiem, materiālam, detaļām utt.).
- ✓ Kultūrvēsturiskās vides ainavisko vērtību "zaļo" un "zilo" struktūru

inventarizācija.

- ✓ Arheoloģisko pieminekļu un vietu inventarizācija.
- ✓ Kultūrainavai neatbilstošu, potenciāli likvidējamu uzslāņojumu definēšana.
- ✓ Priekšlikumu izstrādāšana pilsētas apbūves noteikumu pilnveidošanai.

Darbu izpildīja SIA "Arhitektoniskās izpētes grupa" darbinieki – arhitekts, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistars Ilmārs Dirveiks (projekta daļas vadība, darbs Talsu novada muzejā un ar vēsturiskajiem materiāliem, vēsturiskā centra un aizsardzības zonu, kultūrvides, ainavas, arheoloģisko pieminekļu apsekošana dabā, fotofiksācija, datu apstrāde un analīze, atskaites teksta, vadlīniju un ieteikumu sagatavošana apbūves noteikumiem); arhitekte, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistare Daiga Lēvalde (projekta daļas vadība, darbs ar vēsturiskajiem materiāliem, ēku apsekošana dabā, teksts, metodikas izvēle, datu apstrāde, kartografēšana), arhitekte, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistars Zanda Bikše (darbs ar vēsturiskajiem materiāliem, ēku apsekošana dabā, fotofiksācija, kartografēšana, novērtējums, teksts, metodikas izvēle, datu apstrāde), arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vecmeistare Ruta Taurena (ēku krāsojumu apsekošana dabā, teksts, datu apstrāde, rezultātui sistematizācija tabulās); restauratore, arhitektoniski mākslinieciskās izpētes meistare Ieva Poriete (ēku krāsojumu apsekošana dabā, datu apstrāde, kartografēšana), arhitekte Ilze Māra Janelis (darbs ar vēsturiskiem materiāliem LVVA); Egita Lūsēna (arheoloģisko pieminekļu inventarizācija, noteikumu sagatavošana to saglabāšanai); Darba metodiku apstiprināja un saskaņoja Talsu pilsētas Būvvaldes arhitektūras daļas vadītāja – arhitekte Nellija Dziedātāja - Osalivana un speciāliste arhitekte Jana Jākabsone.

Atskaite sagatavota divās daļās (sējumos) ar pielikumu (ēku inventarizācijas anketas) :

- **1.sējums Kultūrvēsturiskās vides inventarizācija**

Talsu vēsturiskā centra un tā aizsardzības joslas, kultūrvēsturiskās vides, ainavisko un arhitektoniski nozīmīgu teritoriju, arheoloģisko pieminekļu inventarizācija, analīze un rezultātu izvērtējums, fotofiksācija;

- **2. sējums Ēku inventarizācija**

Vēsturisko ēku inventarizācija, rezultāti un secinājumi (paskaidrojuma raksts ar darba metodikas aprakstu, inventarizācijas datu analīzi, izvērtējumu, kopsavilkumu un kartogrāfisko materiālu; fasāžu koloristikas apsekošana (ierobežotā apjomā), secinājumi un rekomendācijas.

- **Pielikums** 90 ēku inventarizācijas anketas ar fotofiksāciju:
  - 1.mape - Baznīcas laukums, Dzirnavu iela, Ezera iela, Ezeru laukums, Kārļa Mīlenbaha iela;
  - 2.mape - Lielā iela;
  - 3.mape - Kalēju iela, Kalna iela, Laidzes iela, Rožu iela, Saules iela, Ūdens iela, Voldemāra Ruģēna iela.

Kopā ar atskaiti 3 eksemplāros papīra formātā inventarizācijas materiāli pasūtītājam nodoti digitālā formātā uz 1 datu nesēja:

- inventarizācijas anketas Microsoft Exel formātā;
- fotoattēli *jpg formātā;
- fotolapas *PDF formātā;
- krāsojumu apsekojuma rezultātu sistematizācija tabulās *jpg formātā;
- kartogrāfiskais materiāls AutoCad, *PDF un *jpg formātā);
- paskaidrojuma raksts Word Document formātā, attēli *PDF formātā.

2. INVENTARIZĀCIJAS METODIKAS APRAKSTS

Pavisam kopā teritorijā apsekotas, anketētas un fotofiksētas 90 ēkas, krāsojumu zondāžas veiktas 24 ēkām.

Inventarizācijas anketās un kartogrāfiskajā materiālā atspoguļota reālā situācija, kāda tā ir fiksēta apsekošanas datumā, kas norādīts anketās.

2.1. Inventarizācijas anketas

Talsu pilsētas vēsturiskajā centrā inventarizācijā apsekotas un anketētas 90 ēkas, no kurām 30% ir koka ēkas (neskaitot šķūnišus iekšpagalmos), ~10% jaukta tipa ēkas, kurām 1.stāvs ir mūra un 2.stāvs koka vai pamatēka mūra un vēsturiska piebūve koka, pārējās ir mūra ēkas. Apsekotas:

- visas vēsturiskās dzīvojamās vai sabiedriska rakstura ēkas, kurām bija iespējams piekļūt (ēkas privātipašumos apsekotas tikai no ielas vai pieejamā apjomā no kaimiņu gruntsgabaliem);
- 1959.gadā būvētā kapliča Saules ielā 7B.

Netika apsekotas un anketētas:

- Vēsturiskas dzīvojamās, sabiedriska rakstura vai saimniecības ēkas, kas ir būtiski pār-būvētas, kurām nav saglabājušies vēsturiskie apdares elementi un būvgaldniecības izstrādājumi, esošā apdare nav atbilstoša vēsturiskām ēkām un pilnībā zudis to autentiskums (Lielā iela 37, Lielā iela 34 pagalma ēka, Kalēju iela 6, 6A, Kalēju iela 3 saimniecības ēka, Akas iela 6, Baznīcas laukums 5 un 5A, Kalna iela 5A, 6 un 10, Laidzes iela 2, 11, Rožu iela 5, 7, Kārļa Mīlenbaha iela 2, 4, Voldemāra Ruģēna iela 1, 7, Saules iela 15; 17, 19);
- vēsturiskas ēkas privātipašuma teritorijā, pie kurām nebija iespējams piekļūt (saimniecības ēka Laidzes ielā 6);
- vēsturiskā centrā ietilpstošas 20.gs.2.puses dzīvojamās un sabiedriska rakstura ēkas, izņemot Liepas kapliču Saules ielā 7B;
- 20.gs. būvētas saimniecības ēkas (gan koka, gan mūra).

Saskaņā ar uzdevumu, anketās fiksēti dati, kas saistīti ar ēkas būvvēsturi, konstrukcijām, celtniecības un apdares materiāliem, būvgaldniecības izstrādājumu un detaļu inventarizāciju, objekta novērtējums pilsētvidē, to arhitektoniskais, kultūrvēsturiskais un tehniskais novērtējums, kā arī uzskaitītas rīcības ēkas arhitektoniskā tēla atjaunošanai un saglabāšanas nodrošināšanai.

Ēkas apsektas vizuāli, neveicot apmetuma vai konstrukciju zondāžas.

2.2. Inventarizācijas anketu atšifrējums

Lapas kreisajā pusē :

- **datējums**, kur norādīts ēkas celtniecības laiks un pārbūvju laiks. Ja iespējams, dots precīzs ēkas celšanas un/vai pārbūves gads. Periodam, kuram norādīts sākums un beigas, kā pirmais minēts laika posms, pirms kura ēka nav pastāvējusi, bet otrs - vecākais zināmais laiks, kad ēka jau eksistē. Iekavās minēts precīzāks ēkas datējums, ja to izdevies noteikt pēc ēkas stilistikas vai būvdetaļām. Ēku datējuma noteikšanai izmantotas vairākas metodes:

- ✓ ēkas apsekošana dabā, vizuāli izvērtējot katras ēkas būvapjomu un detaļas, tika noteikts tās iespējamais celšanas laiks, kā arī atzīmētas pārbūves, kas atstājušas būtiskas izmaiņas ēkas apjomā vai mainījušas tās sākotnējo raksturu;
- ✓ vēsturiskā kartogrāfiskā materiāla analīze¹;
- ✓ literatūrā atrodamā informācija par teritorijas apbūvi vai atsevišķu ēku būvniecību²;
- ✓ Talsu novada muzeja un interneta vietnēs atrodamā vēsturiskā fotomateriāla apzināšana;

Ja ēkā, vai tās pārbūvēs, nolasāmas kāda vēsturiskā stila iezīmes, šis stils atzīmēts aiz ēkas celtniecības vai pārbūves datējuma.

- **stāvu skaits**, kur norādīti visi virszemes stāvi, arī cokola stāvs, ja tas augstāks par 1.2m attiecībā pret planēto zemes līmeni. 1,5 stāvi doti ēkām, kurām ir mezonīns un tml. Gadījumos, kad ēka atrodas reljefā un dažādās tās fasādēs ir atšķirīgs stāvu skaits, kā pirmais minēts stāvu skaits ielas pusē. Piemēram – 1; paglamā 2 – nozīmē, ka ielas pusē ēkai viens stāvs, pagalma pusē divi. Ja apsekošanas laikā tiek konstatēts, ka ēkai ir pagrabs vai izveidoti dzīvošanai piemēroti bēniņi, tad tas norādīts rakstot – pagrabs, izbūvēts jumts;

- **konstrukcija**, kur norādītas sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju ārsienu galvenās konstrukcijas, piemēram – guļbūve, statņu būve, pildrežģis, mūris u.c. Ja nav iespējams vizuāli noteikt koka ēkas konstrukciju, rakstīts – koka. Ēkas, kurām 1.stāvs ir mūra, bet augšējie stāvi koka, atzīmētas kā jaukta tipa ēkas;

- **sienu materiāls**, kur atsevišķās rindās norādīti sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju

1 Apskatītā materiāla saraksts dots pielikumā 1

2 Apskatītā materiāla saraksts dots pielikumā 2

pamatu vai cokola, sienu un zelmiņu materiāli. Gadījumos, ja ēkai atšķiras sienu materiāli pa stāviem tas tiek norādīts, piemēram – 1st. ķieģeļi; 2st. koks. Par pirmo stāvu tiek uzskatīts ielas pusē esošais pirmais stāvs. Gadījumos, kur nevar vizuāli noteikt vai izmantoti akmeņi vai ķieģeļi, rakstīts mūris. Celtniecībā izmantoto akmeņu šķirnes nav precizētas ;

- **jumts**, kur atsevišķās ailēs norādīta jumta forma (ieskaitot vēlākas piebūves), vēsturiskas jumta logu izbūves, jaunas (pēc 20.gs.v.) jumta logu izbūves un jumta seguma materiāls, kā arī jumta plaknē iebūvēti logi (jumta logi). Ailē vēsturiskās izbūves iespēju robežās atšifrētas sākotnējās un vēsturiskās jumta izbūves, kā arī atzīmēti sākotnējie vai vēsturiskie mezonīni. Pirms materiāla dotais kods norāda izmantotā materiāla vecumu : S – sākotnējs, V – vēsturisks, J – jauns (pēc 20.gs.v.). Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir sākotnējs, vai vēsturisks, dots kods V. Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir vēsturisks vai jauns, nav norādīts tā vecums.;
- **sienu apdare**, kur atsevišķās ailēs norādīti sākotnējās ēkas un vēlāko piebūvju pamatu vai cokola, sienu, zelmiņu un mezonīnu apdares materiāli. Pirms materiāla dotais kods norāda izmantotā materiāla vecumu : S – sākotnējs, V – vēsturisks, J – jauns (pēc 20.gs.v.). Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir sākotnējs, vai vēsturisks, dots kods V. Gadījumos, kad nav iespējams noteikt vai materiāls ir vēsturisks vai jauns, tas nav norādīts. Gadījumos, kad piemēram sākotnējais un vēsturiskais vai vēsturiskais un jaunais apdares materiāls izmantots līdzīgās proporcijās doti kodi – SV, SJ, VJ, citos gadījumos dots dominējošā datējuma apzīmējums;
- **logi**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie, pēc 20.gs.vidus ieliktie logi un aprīkojums. Ailēs norādīts redzamo logu skaits. Ailē – pēc 20.gs.vidus – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošs (kas nozīmē, ka loga dalījums un proporcijas neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošiem vēsturiskā perioda logiem); PL – plastmasas; MET- metāla. Ailē aprīkojums norādīts sākotnējā un/vai vēsturiskā aprīkojuma komplektu skaits vai nepilnā komplektācijā esošas atsevišķas detaļas, ja tādas ir (kāšu viras, stūreņi, viras ar virpotiem galiem). Standarta cilindriskās viras hronoloģiski jaunākiem vēsturiskiem logiem nav atzīmētas. Tā kā ēkas apsektas tikai no ārpuses, tad logu aprīkojums noteikts galvenokārt groplogiem. Atsevišķos gadījumos, ja no ārpuses redzami logu rokturi, tie uzradīti arī oderlogiem.
- **slēgi**: norādīti esošie, ēkas sākotnējie, vēsturiskie, pēc 20.gs. vidus ieliktie slēgi un

aprikojums. Ailēs norādīts redzamo slēģu skaits, ieskaitot arī nepilnā komplektācijā esošus slēģus. Ailē – pēc 20.gs. vidus – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošs (kas nozīmē, ka slēģis neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošajiem vēsturiskajiem slēģiem); PL – plastmasas; MET - metāla. Ailē aprikojums norādīts slēģu skaits, kuriem saglabājies (arī nepilnā komplektācijā) sākotnējais un/vai vēsturiskais aprikojums. Ja ēkai daļēji vai pilnībā zuduši slēģi, bet kaut daļēji saglabājies to aprikojums, tas norādīts rakstot - viru kāši, fiksatori (skaits nav norādīts);

- **ārdurvis**, kur atsevišķās ailēs norādītas ēkas sākotnējās, vēsturiskās, pēc 20.gs. vidus ieliktais ārdurvis, balkonu durvis, vārti un aprikojums. Ailēs norādīts redzamais durvju skaits. Ailē – pēc 20.gs. vidus – izmantotie kodi: K – koka; KN – koka neatbilstošas (kas nozīmē, ka durvis vai vārti neatbilst ēkas stilistikai vai ēkā esošajām vēsturiskajām durvīm); PL – plastmasas; MET - metāla. Aiz durvju skaita iekavās var tikt norādīts durvju skaits, kurām ir virslogi, ja tādi ēkā ir. Ailē aprikojums norādīts durvju skaits, kuriem saglabājies (arī nepilnā komplektācijā) sākotnējais un/vai vēsturiskais aprikojums;
- **kāpnes**, kur atsevišķās ailēs norādītas ēkas sākotnējās, vēsturiskās un pēc 20.gs. vidus izveidotās kāpnes un to materiāls. Katrā ailē norādīts redzamo kāpņu skaits. Izmantotie kodi : K – koka; A – akmens, Ķ – ķieģeļu, B – betona; MET - metāla. Kods N – neatbilstošas (kas nozīmē, ka kāpnes neatbilst ēkas stilistikai) var tikt lietots kopā ar jebkuru no materiālu kodiem. Par kāpnēm dotajā situācijā tiek uzskatīti arī viens vai divi pakāpieni;
- **skursteņi**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie un pēc 20.gs. vidus izveidotie skursteņi. Katrā ailē norādīts redzamo skursteņu skaits.
- **dekors**, kur atsevišķās ailēs norādīti ēkas sākotnējie, vēsturiskie un pēc 20.gs. vidus izveidotie dekori (logu un durvju apmales, sandriki, dzegas, pilastru u.c.). Izmantotie kodi : K – koka; M – mūra; A - apmetuma; PL – plastmasas; MET – metāla.
- **detaļas**, kur norādītas sākotnējās un vēsturiskās detaļas, kas neietilpst iepriekšējās ailēs, piemēram – jumtiņi virs durvīm, balkoni, paceļamās ierīces, metālkalumi, enkuri, notekas u.c. Izmantotie kodi : K – koka; M – mūra; B – betona; MET – metāla, S – sākotnējs, V – vēsturisks;
- **apkārtnes elementi**, kur norādīti ēkas tuvumā esošie vēsturiskie labiekārtojuma elementi, piemēram – vēsturiski ietves vai ielas iesegumi, žogi, vārti u.c. Atzīmēts

arī, ja ēka atrodas īpašā vietā, piemēram parkā vai tml.;

Lapas labajā pusē :

- **adrese;**
- **reģistrators**, kur norādīts anketas aizpildītāja vārds, uzvārds;
- **datums**, kur norādīts datums, kad ēka anketēta;
- **kadastra Nr.;**
- **zudumi**, norādīti vizuāli un pēc vēsturiskajiem materiāliem nosakāmie vēsturisko apjomu un detaļu (lieveņi, balkoni, verandas, apmales, sandriki, dzegas, pilastrī u.c.) zudumi, kā arī pēc vēsturiskajām fotogrāfijām konstatētie zudumi;
- **autentiskuma pakāpe** izvērtēta pēc ārējās apdares oriģinalitātes pakāpes, hipotētiskas konstrukciju oriģinalitātes, līdz kādai tā saglabājusies u.c. analogiem nosacījumiem. Autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu materiālu izpētes. Par oriģinālām tiek uzskatītas visas vēsturiskās detaļas līdz 20.gs.vidum (arī uz pārbūves periodiem attiecināmās). Augšējā ailē norādīts ēkas kopējais autentiskuma procents, ko sastāda apjoma, jumta formas, būvgaldniecības, apdares un detaļu autentiskums, kas atsevišķi pa procentiem norādīts zemāk tabulā.
- **arhitektoniskā vērtība**, izejot no tādiem parametriem kā proporcijas, kompozīcijas harmonija, autentiskums, kāda arhitekta ievērojams darbs u.c. analogi nosacījumi. Ēkām vērtēšanas skala pieņemta no 1 līdz 5. 1 – nacionālās nozīmes kultūras pieminekļi (baznīcas, ievērojama arhitekta darbs), 2 – valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi, arī potenciālie pieminekļi, kuriem tādiem vajadzētu būt, 3 – vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļi, arī potenciālie pieminekļi, kuriem tādiem vajadzētu būt, 4 – ierindas apbūve, 5 – saimnieciska rakstura vai citas funkcionālas būves. Vērtējuma pamatā Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts (arhitektūras daļa), ēku autentiskuma pakāpe, ēku tipoloģija. Ēkai var tikt piešķirti divi vērtējumi (piemēram – 4/2, kas norāda, ka pašreiz ēka vērtējama kā ierindas apbūve, bet potenciāli tai varētu piešķirt Valsts nozīmes arhitektūras pieminekļa statusu);
- **kultūrvēsturiskā vērtība**, izejot no tādiem parametriem, kā sociāli nozīmīgu procesu liecība, amatniecības vai tehnoloģijas attīstības liecība, atspoguļota laikmeta domāšana, konteksts ar vidi, ar ēku saistītās personības un notikumi u.c. analogi nosacījumi. Visām ēkām vērtēšanas skala ir no 1 līdz 6. 1 – kultūrvēsturiski unikāla

ēka (baznīcas, pilis), 2 – kultūrvēsturiski ļoti vērtīga ēka, 3 – kultūrvēsturiski vērtīga ēka, 4 – ēka ar nelielu kultūrvēsturisko vērtību, 5 - ēka bez kultūrvēsturiskās vērtības, 6 – vidi degradējoša ēka;

- **vizuāls tehniskais novērtējums** raksturo to, cik daudz darba jāiegulda, lai, veicot tās remontu vai restaurāciju, celtnē iegūtu savam stilam atbilstošu estētisku izskatu. Ēku tehniskajam novērtējumam izmantota skala no 1 līdz 5. 1 – ļoti labs, nesēn veikti remonta darbi; 2 – labs, nepieciešama, piemēram, atsevišķu defektu novēršana vai fasādes remonts/pārkrāsošana; 3 – apmierinošs, nepieciešams fasāžu remonts, galdniecības izstrādājumu remonts, jumta remonts, krāsošanas darbi; 4 – slikts, nepieciešami lieli ieguldījumi fasāžu remontam un nedaudz konstrukcijām; logu, durvju nomaiņa vai daļēja nomaiņa; jumta remonts; krāsošanas darbi; 5 – avārijas, nepieciešami ļoti lieli ieguldījumi visas ēkas rekonstrukcijai. Tehniskā vērtējuma pamatā tikai ēkas vizuāla apsekošana no ārpuses. Iespējams, vērtējums neatbilst reālajam stāvoklim, kuru nevar noteikt, ja ēka ir apšūta vai redzamajās konstrukcijās nav novērojami būtiski bojājumi. Novērtējuma rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēkas konstruktīvās apsekošanas tie var mainīties;
- **novērtējums pilsētvidē**, kur norādīts kā ēka iekļaujas apkārtējā apbūvē un vidē;
- **vēlamā rīcība ēkas arhitektoniskā tēla atjaunošanai**, kur norādīti pasākumi ēkas stila un vēsturiskā tēla atjaunošanai. Atzīmēti darbi, kas saistīti ar neatbilstošu sekundāru apjomu likvidēšanu, būvgaldniecības izstrādājumu, apdares un detaļu maiņu. Papildus šajā ailē minētajam, par vēlamajiem darbiem tiek uzskatīts arī ailē ZUDUMI minēto zudumu atjaunošana. Atsevišķos gadījumos minētas arī primārās rīcības, kas veicamas ēkas saglabāšanas un pareizas ekspluatācijas nodrošināšanai (piemēram, noteksistēmas sakārtošana);
- **piezīmes**, kur norādītas, specifiskas lietas, kas neatspoguļojas pārējā anketā.

2.3. Anketās izmantoto kodu atšifrējums

S – sākotnējs (reizē ar ēkas celtniecību)

V – vēsturisks (laikā starp ēkas celtniecību un 20.gs.vidu)

J – jauns (pēc 20.gs.vidus)

K – koka

M – mūra

B – betona

MET – metāla

A – apmetuma

PL – plastmasas

KN – koka neatbilstošs

MN – mūra neatbilstošs

METN - metāla neatbilstošs

BN – betona neatbilstošs

2.4. Fotofiksācija

Visām anketētajām ēkām veikta fotofiksācija izmantojot digitālo kameru. Caurmērā katrai ēkai veikti 4-8 fotouzņēmumi, kuros fiksēti kopskati no visām ēkas pusēm (ja tā pieejama apsekošanai no visām pusēm), kā arī raksturīgākie vēsturiskās apdares, būvgaldniecības vai detaļu piemēri. Fotoattēlu anotācijās kā paraksts norādīta ēkas adrese, kadastra numurs un attēlā redzamais objekts (piemēram – Kalēju_2_88010130122001_fasade1). Anotācijas aprakstošajā daļā dots attēlā redzamā objekta apraksts. Fasāžu kopskatiem norādīta debespuse un pārbūvēs veiktās apjoma, fasāžu vai jumta formas izmaiņas (ja tādas redzamas). Pasūtītājam digitālā formātā nodotajiem attēliem analogi paraksti kā izdrukas formā – ar norādītu ēkas adresi, kadastra numuru un attēlā redzamo objektu (Kalēju_2_88010130122001_fasade1). Atsevišķām ēkām, kurām fotofiksācija veikta salīdzinoši lielākā apjomā, pārējie fotoattēli, kas nav iesniegti katras ēkas anketā, nodoti tikai digitālā formātā.

2.5. Kartogrāfiskais materiāls

Anketās fiksētais materiāls pēc noteiktiem kritērijiem apkopots 8 rasējumos (AMI-1 līdz AMI-8), kas sniedz vizuālu priekšstatu par apsekotajā vēsturiskajā centrā esošajām ēkām. Lai varētu izmantot kartes nolasišanai pietiekošu mērogu, bet samazinātu izdruku lielumu,

kartēs M 1:2000 ietverts tikai fragments ar vēsturiskā centra apbūvēto daļu. Pieminekļa teritorija ap Vilkmuižas ezeru nav apbūvēta, līdz ar ko kartēs netiek ietverta (izņēmums ir viena vēsturiska ēka bez kultūrvēsturiskās vērtības Draudzības ielā 46, kas ir būtiski pārbūvēta un atrodas avārijas stāvoklī.

Ēku datējumi (AMI-1)

Ēku celšanas laiks noteikts visām ēkām, kas atrodas 1.vēsturiskās apbūves zonas robežās. Ēku datējums kartogrāfiskajā materiālā atzīmēts ar dažādu toņu aizpildījumu. Atsevišķi datētas vēlākos periodos radušās piebūves. Bez ēkas celtniecības laika parādītas un datētas arī būtiskākās pārbūves, kuru rezultātā izmainīts ēkas apjoms, jumta konstrukcija vai fasāžu arhitektūra un apdare. Šādas ēkas atzīmētas vienu ēku iekrāsojot divu vai vairāku periodu toņos.

Ēku arhitektoniskā vērtība (AMI-2), Ēku kultūrvēsturiskā vērtība (AMI-3), Ēku tehniskais novērtējums (AMI-4)

Arhitektoniskais, kultūrvēsturiskais vērtējums un tehniskais novērtējums dots tikai anketētajām ēkām. Vērtējuma kritērijus skat. Inventarizācijas anketu atšifrējums. Ēku arhitektoniskā un kultūrvēsturiskā vērtība un tehniskais novērtējums kartogrāfiskajā materiālā atzīmēta ar dažādu toņu aizpildījumu.

Ēku autentiskuma pakāpe (AMI-5 līdz AMI-8)

Ēku autentiskuma pakāpe attēlota 4 kartogrammās – kopējā; apjoma un jumta formas; būvgaldniecības izstrādājumu; fasāžu apdares un detaļu. Autentiskuma pakāpe kartogrāfiskajā materiālā atzīmēta, izmantojot dažādu krāsu aizpildījumu ēkas robežās, dalot tās 5 grupās - ar ļoti augstu autentiskuma pakāpi (80-100%), augstu autentiskuma pakāpi (60-79%), vidēju autentiskuma pakāpi (40-59%), zemu autentiskuma pakāpi (20-39%) un ļoti zemu autentiskuma pakāpi (0-19%).

3. ĪSUMĀ PAR TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKĀ CENTRA APBŪVES ATTĪSTĪBU

Konkrētā darba Darba uzdevumā neietilpst tieša Talsu pilsētas apbūves izveides vēstures pētniecība. Šajā sadaļā minēti galvenie fakti, kas saistāmi ar esošā vēsturiskā centra izveidi un attīstību un ir atrodamī literatūrā un minēti līdz šim veiktajos Talsu vēstures un arheoloģisko pētījumu aprakstos (skat. izmantoto literatūras sarakstu). Apbūves vēsture saistīta ar konkrētu vēsturiskajā centrā esošo ēku hronoloģiju, kas ir to inventarozāvilas pamatā.

Kultūras pieminekļu sarakstā Valsts nozīmes Pilsētbūvniecības pieminekļa Nr.7450 "Talsu pilsētas vēsturiskais centrs" datējums ir 16.-19. gs., bet Talsu, kā viena no kuršu Vanemas zemes centriem, vārds pirmo reizi minēts 1231. gadā (*Talse*). Par to, ka Talsu kā apdzīvotas vietas vēsture ir daudz senāka, liecina arheoloģiskie izrakumi un lībiešu un kuršu identitāti apliecināšie artefakti, kas atrasti gan Talsu pilskalnā, gan Vilkmuižas ezerā (seno kuršu ugunskaipi).

10. - 15. gadsimts

10. gs. - Talsu ezera krastā izbūvēts Talsu pilskalns, kas ir senākā apdzīvotā vieta mūsdienu Talsu pilsētas teritorijā.

11./12.gs. mijā pie pilskalna sāka veidoties senpilsēta.

13.gs. Pilskalns ar koka pili, bija viens no lielākajiem un labāk nocietinātajiem Kursā.

1253.gadā sastādīts Vanetijas Valsts dalīšanas līgums, pēc kura Talsus un apkārtni ieguva Vācu ordenis un netālu no Dzirnalkalna uzcēla mūra pili.

1291. gadā, lietuvju uzbrukuma laikā bruņinieku ordeņa pilij, nopostīja Talsu Pilskalna ZA pakājē lokalizēto senpilsētu. Šis ir arī gads, kas pēdējo reizi vēstures avotos minēta kuršu koka pils.

14./15. gs. ap ordeņa pils mūri pakāpeniski veidojās muižu zemes.

1403. gadā Baznīckalnā, kas ir sens kuršu kulta kalns, vācu ordenis uzbūvē koka baznīcu un Talsos uz dzīvi sāka apmesties vācu amatnieki un tirgoņi. Ap baznīcu izveidojas miesta centrs ar tirgus laukumu un pilsoņu namiem.

1498. gadā Talsi pirmo reizi minēti kā vācu pilsēta.

16. - 18.gadsimts

1567.gadā pēc Kurzemes hercoga Gotharda Ketlera izdota rīkojuma Baznīckalnā uzbūvēja mūra baznīcu. Apkārt tai līdz pat 18.gs. vidum bija kapi, kas pletās līdz Talsu ezeram (tas nozīmē, ka šajā daļā esošā apbūve nav vecāka par 18.gs.2.pusi) un galvenā kustība notika

pa Kalna ielu.

17.gs.2.pusē Talsi cieš gan no poļu – zviedru kara (šajā laikā pilnībā izpostīja ordeņa pili, kas hronikās pēdējo reizi bija minēta 1636.gadā), gan mēra un viesuļvētras, kas nopostīja trešdaļu pilsētas.

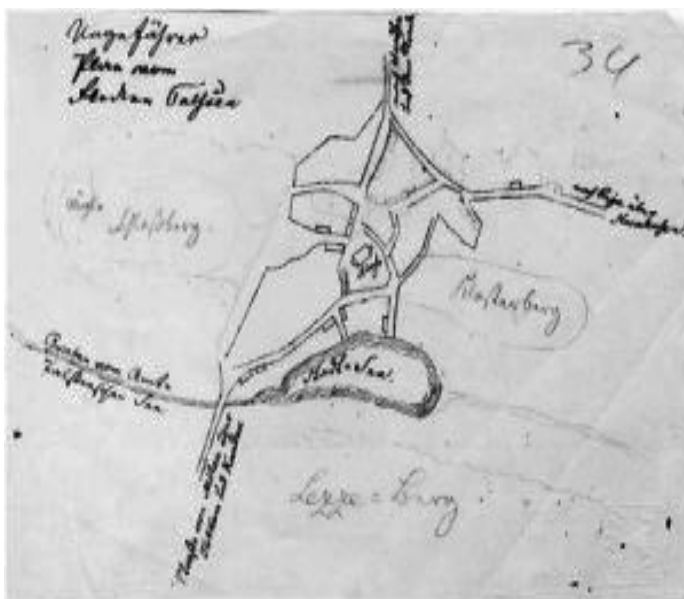
1710.gadā Lielā Ziemeļu kara laikā mēra epidēmijā izmira gandrīz visi Talsu iedzīvotāji (hronikā atzīmēts, ka dzīvi palikuši tikai 10 talsinieki).

18.gs.30.gados bija vērojams neliels saimnieciskās dzīves uzplaukums.

1733.gada ugunsgrēkā nodega gandrīz visas koka celtnes.

19. gadsimts

Ap 1800.gadu pēc visiem iepriekš minētajiem kara postījumiem un mēra Talsi bija mazs miestīnš Kandavas pilsētas apriņķī ar 23 namiem, kas koncentrēti kalnā ap baznīcu, Lielās ielas rajonā pie Talsu ezera, Laidzes ielas sākuma posmā līdz Rožu ielai, Rožu iela, Kārļa Mīlenbaha iela līdz 24 namam, kā arī Ūdens ielā. Vecākais zināmais plānojuma grafiskais attēls ir Johana Heinriha Voldemāra 19.gs.1.ceturkšņa Talsu centra zīmējums ar gruntsgabalu dalījumu un galvenajiem ceļiem. Plānā iezīmētas tikai atsevišķas ēkas (1.att.).

1.attēls.

Talsu centra zīmējums,
19.gs.1.cet. Kopija no
internetvietnes
<https://pelecalasitava.lv/indrikis-voldemars-talsi/>

1819.gadā pilstiesas un apriņķa tiesas pārceļas no Kandavas uz Talsiem, mainot apgabala administratīvo zonējumu. Tas veicināja pilsētas sabiedriskās un kultūras dzīves uzplaukumu, kā arī apbūves paplašināšanos un modernizēšanu.

1823.gadā Talsos reģistrēti 25 nami, 4 krogi un baznīca.

Talsu ainava pirms 1835.gada fiksēta skolotāja un gleznotāja Kārļa Jēkaba Reinholda fon Minkeldes (1790.-1858.) zīmējumā. Tajā redzamā apbūve gar pašreizējo Lielo ielu nav vecāka par 18.gs.2.pusi (apmēram līdz 18.gs. vidum ap baznīcu līdz ezeram bija kapi) -

19.gs.1.trešdaļu. Ezera piekrastē lokalizētas nelielas saimniecības būves (2.att.).
1839.gadā naktī uz 20.oktobri ugunsgrēks nopostīja Baznīcas kalna pakājē esošos namus.
1844.gadā bez luterāņu baznīcas un sinagogas bijušas 49 koka un 19 mūra ēkas.
1853.gadā - 70 nami.

Ap 19.gs.vidu sākās strauja apbūves attīstība.

1860.gados notiek runas par miesta pārveidošanu par pilsētu, bet praksē tas netiek realizēts. Talsu miestam zeme nepieder, tas uzbūvēts uz Talsu Kroņa muižas un apkārtējo privātmuižu (Pastendes, Stendes, Nurmuižas un Valdgales) zemēm. 1861.gadā ir 85 gruntsgabali, 12 brīvgabali, kas atdalīti no privātmuižām, Talsu ērģeļniecībai piederoši 4 gruntsgabali. 1863.gadā – 95 apbūvēti gruntsgabali un vēl 8 numurēti gruntsgabali bez apbūves.

2.attēls.

Talsu ainava pirms 1835.gada (nav vējdzirnavas)
Pēc Kārļa Jēkaba Reinholda fon Minkeldes (1790.-1858.) zīmējuma darināta gravīra.
Kopija no <https://pelecalasitava.lv/indrikis-voldemars-talsi/>

Vecākais pieejamais plāns ir attiecināms uz laiku no ~1868. līdz 1872.gadam (LVVA 1679 F-162 apraksts - 5579 lieta, skat.3.att.). Tas nav datēts, bet orientējošs tā tapšanas laiks noteikts, salīdzinot plānā redzamo apbūvi ar ēku, kam zināms konkrēts celtniecības laiks, esamību tajā. Plānā redzams ielu tīkls, kas atbilst pašreizējai situācijai un apbūve aizņem jau pilnībā visu apsekojamā vēsturiskā centra teritoriju, mazu daļu no vēsturiskā centra aizsargjoslas Lielās ielas un Brīvības ielas krustojumā, kā arī Laidzes ielā aiz Akmeņu ielas (skat. att.). Vēsturiskajā centrā nav apbūvēti daži gruntsgabali Lielajā ielā, Laidzes ielā un Kārļa Mīlenbaha ielā. Valdemāra Rugēna ielā apbūvēts tikai pats sākums, bet Saules iela

3.attēls.

Talsu pilsētas plāns ap 1868. - 1872.gadu. Fragmenta kopija no LVVA materiāliem
(fonds – 1679; apraksts – 162; lieta - 5579)

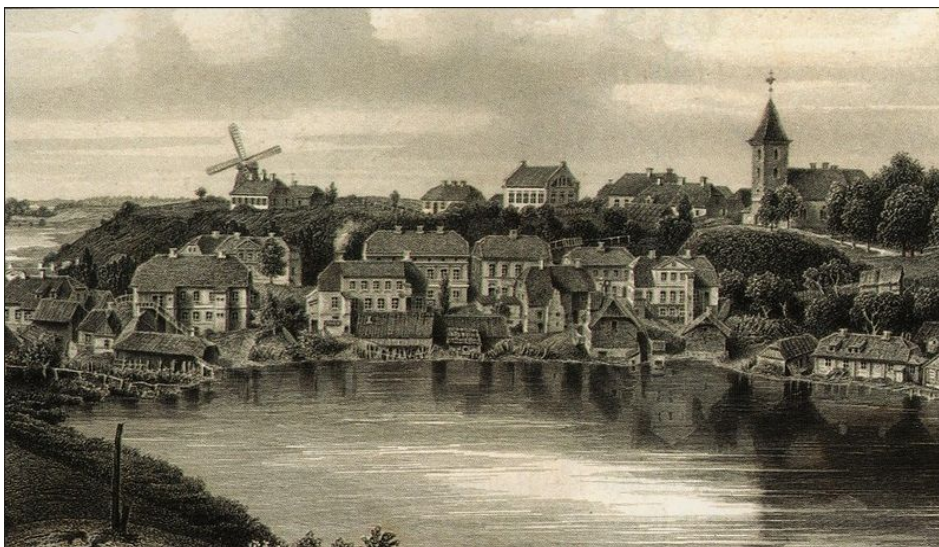
kartē nav zīmēta. Lielākoties kartē fiksētās ēkas, ieskaitot šķūnišus un saimniecības ēkas, ir koka. Būtiski palielinājusies apbūve gruntsgabalu iekšienē. Tas redzams arī 19.gs.vidū tapušajā gravīrā ar Talsu ezera piekrastes apbūvi. Ēkas būvētas tieši krastā, daļēji pat ūdenī uz pāļiem.

1870.gados sāk bruģēt ielas.

1884.gadā ielās parādījās pirmie gaismekļi.

1881.gadā Talsos uzskaitītas 207 ēkas, no kurām vairums ir mūra (?) mājas.

1894.gadā Talsos izveidoja vienkāršoto pilsētas pārvaldi.

4.attēls.

Talsi ap 19.gs.vidu.
Attēls no
V.Z.Stafenhāgena
grāmatas "Album
Kurlandisher
Ansichten"
(1866.g.)
Kopija no grāmatas
"Talsu novads"
(1937.g.)

20. gadsimts

1905. gadā notika bruņota sacelšanās, kā rezultātā 5.decembrī soda ekspedīcijas laikā tika nodedzinātas apmēram 60 ēkas.

20. gs. sākumā/1.ceturksnī turpinās gan nodedzināto ēku pārbūve, gan jaunu ēku celtniecība nodedzināto vietā. Jaunās šī perioda ēkas koncentrējās galvenokārt Lielajā ielā, kā arī jaunizveidotajā Saules ielā.

1911. gadā pilsētā bija 150 koka un 100 mūra mājas.

Kopējā vēsturiskā centra vērtējumā 20.gs. sākumā apbūves raksturs radikāli neatšķiras no 19. gs. 2. puses, tomēr zināmas izmaiņas notikušas tieši uz galvenajām ielām, kur mazāku koka ēku vietā uzbūvēti laikam raksturīgi mūra īres nami, tādējādi palielinot gruntsgabala apbūves intensitāti.

1913.gadā Talsu ielas sāka pakāpeniski apgaismot ar elektrību.

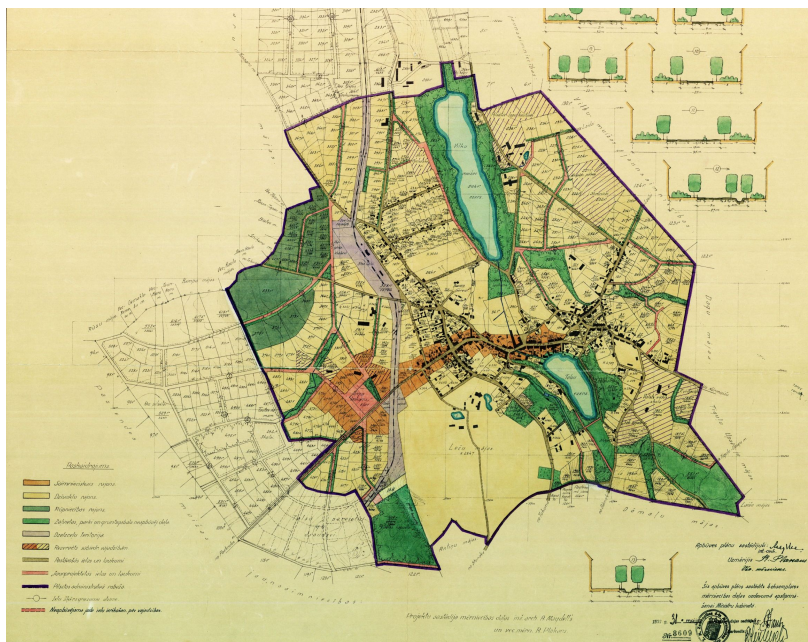
Sākoties 1.Pasaules karam Talsos dzīvoja ap 5000 iedzīvotāju, no kuriem lielākā daļa devās bēgļu gaitās un 1915. gadā pilsētā bija palikuši tikai 1100 iedzīvotāji.

1917. gada 28.aprīlī (pēc vecā kalendāra) Krievijas pagaidu valdība piešķīra pilsētas tiesības, ko kā likumu nostiprināja Latvijas pirmās Satversmes sapulce 1918. gada 18. novembrī.

1.Latvijas laikā – 20. gs.20./30. gados vēsturiskā centra teritorijā turpinās gruntsgabalu apbūve Kārļa Mīlenbaha, Voldemāra Ruģēna un Rožu ielās, kā arī Ezera laukumā un Lielā ielā.

Šī laika fotogrāfijās redzams, ka no 20. gs. sākuma vēl lielākā mērā ar dažādām saimniecības un ražošanas ēkām blīvi apbūvēta Talsu ezera piekraste.

1933.-1935. gada plānā (5.att.) redzama pilsētas apbūve, kā arī esošais un perspektīvais teritoriālais dalījums. Tas dod priekšstatu par kopējo situāciju. Redzams, ka apbūve attīstījies ārpus vēsturiskā centra un tā aizsargjoslas. Tā turpinājusies Laidzes ielā (aiz Akmens ielas), otrpus Brīvības ielai, apbūvēta Zvaigžņu iela, Jaunā iela, Krišjāņa Valdemāra un daļēji Vilkmuižas ezera rietumu krastam perpendikulārās ielas. Tomēr vēsturiskā centra robežās plāns ir ļoti neprecīzs. Ēku plāna konfigurācija un gruntsgabala apbūve bieži neatspoguļo reālo situāciju, līdz ar ko tas nav uzskatāms par vērtīgu informācijas avotu šīs zonas izpētē.

5.attēls.
Talsu pilsētas plāna fragments.
1933./1935.gads.
Kopija no LVVA materiāliem
(fonds – 6828; apraksts – 2; lieta
- 788)

No 20.gs.2.puses līdz šodienai apsekotajā teritorijā vēsturiskā plānojuma struktūra galvenajās ielās nav mainījusies. Līdz mūsu dienām nav atjaunota 20. gs. sākumā nodedzinātā ēka Kārļa Mīlenbaha ielā 6, veidojot videi neraksturīga mēroga ielas posmu, kas vizuāli atgādina laukumu.

Pēc kara lielā mērā izmainījusies ēku sākotnējā izmantošanas funkcija (ēku denacionalizācijas rezultātā nelielos ģimenes īpašumos tiek ierīkoti vairāki dzīvokļi). Tā rezultātā ēkām radušās jaunas piebūves un iekšpagalmos uzcelts arvien vairāk saimnieciskas rakstura būves. Cilvēku dzīvesveidam kļūstot atvērtākam, pamazām likvidēti vēsturiski veidotie blīvie, augstie žogi starp ēkām un vide kļuva ažūrāka.

Tehniskā stāvokļa dēļ nojauktas atsevišķas ēkas kā, piemēram, Lielajā ielā 19, 22, 23 ēka Dzirnavu ielā 8 (nodegusi), Kārļa Mīlenbaha ielā 13, veidojot robus ielas frontālajā apbūvē. Gruntsgabalā Kārļa Mīlenbaha ielā 16 nojauktas ēkas vietā 20. gs.2. pusē uzbūvēta jauna daudzdzīvokļu ēka. 21.gs. sākumā zudušas vēsturiskas ēkas vietā Lielajā ielā 19 uzbūvēta jauna vēsturiskai ēkai līdzīga māja, kas funkcionāli apvienota ar blakus esošo Tautas nama un Mūzikas skolas ēku Lielajā ielā 21. Objekts vizuāli sakārto ielas un kvartāla apbūvi.

20. gs. 2. pusē atsevišķām ēkām likvidētas vēsturiskās piebūves un ir ievērojami būvdetaļu zudumi.

Vēsturiskajā centrā uzbūvētas vairākas sabiedriska rakstura būves un palīgbūves, kuru mērogs un arhitektūra nav piemēroti apkārtējai videi. Īpaši tas atzīmējams par kvartāla apbūvi Voldemāra Ruģēna ielā, kur ap jaunbūvētām ēkām Nr.2 un 4, kā arī pārbūvēto slimnīcu veidojas plaši, atstatus no robežām apbūvēti gruntsgabali, kas, ar atsevišķiem izņēmumiem, ir neraksturīgi vēsturiskai apbūvei.

Laika gaitā ar minimālām izmaiņām saglabājies Talsu vēsturiskā centra plānojums, tomēr līdz ar apbūves rakstura, pielietoto materiālu, ēku stilistikas un detaļu izmaiņām, mainījies arī tā vizuālais tēls. Šobrīd vēsturiskajā centrā dažādu periodu ēkas atrodamas diezgan līdzīgā proporcijā. Maz ir ar 18.gs.2.pusi datējamas ēkas, kas saglabājušās tikai 8. Gan 19.gs.1.puses – 3.ceturkšņa ēkas, gan 19.gs. 4.ceturkšņa – 20.gs.1.ceturkšņa ēkām redzami citu jaunāku periodu uzslāņojumi un pārbūves. Zināmas izmaiņas, kas vistiešākajā mērā skar ēku autentiskumu, vēsturiskā centra tēlā radušās pēc 20.gs. vidus nepārdomātu "kapitālo" remontu laikā un nepietiekoši konsekventas pilsētas vēsturiskā centra kā vienota objekta saglabāšanas un atjaunošanas koncepcijas dēļ. Tomēr pozitīvi vērtējams moments, ka tieši vēsturiskajā centrā uz galvenajām ielām nav radušās stilistiski, arhitektoniski un telpiski nepiemērotas jaunbūves, izņemot iepriekš minētās ēkas Voldemāra Ruģēna ielas rajonā.

4. DATU ANALĪZE UN IZVĒRTĒJUMS

4.1. Ēkas. Stilistika un tipoloģija hronoloģiskā skatījumā

Šobrīd teritorijā apsektās ēkas ir hronoloģiski un tipoloģiski atšķirīgas. Pārsvārā ir dzīvojamā ēkas ar vai bez tirdzniecības telpām, vairākas sabiedriska rakstura celtnes kā bijušais ugunsdzēsēju depo, administratīvā ēka (pašreiz banka), kinoteātris un kulta celtnes, saimniecības un ražošanas ēkas.

Vecākā un vienīgā ēka, kas celta pirms 18.gs., ir sakrāla būve - Talsu luterāņu baznīca. Tās celtniecība tiek datēta ar 1567.g., ir vairākkārt pārbūvēta un 19.gs.4.ceturksnī ieguvusi pašreizējo neogotisko veidolu (1873.gada pārbūves autors - arhitekts Teodors Heinrihs Zeilers; 1881.gada pārbūves autors nav zināms). Pilsētas siluetā baznīcai ir īpaši loma un simboliska nozīme. Pēc dzirnavu un pareizticīgo baznīcas nojaukšanas tā ir kļuvusi par gandrīz vienīgo vēsturisko dominanti Talsu ainavā skatā no Pilskalna un Pilsētas dārza (vēl ir ugunsdzēsēju tornis).

No **18.gs.2.puses** ēkām, kas vairāk vai mazāk pārbūvētas saglabājušās arī pašreiz (8), visas pamatā ir celtas kā dzīvojamās mājas (papildus bijušas arī citas funkcijas – krogi, tirgotavas u.c.) un vairāk koncentrētas pie baznīcas (3) un senākajā pilsētas daļā Laidzes un Kārļa Mīlenbaha ielās. Viena ēka saglabājusies pie Talsu ezera (Ūdens iela 5). No tām 5 ir koka (dažas vēlāk apmestas) un četras mūra ēkas. Ēkām, kas būvētas kā vienkārša mājas ar augstu divslīpju jumtu un pusnošļauptām jumtgalēm, vērojamas barokālās iezīmes apjoma un jumta savstarpējā proporcijā, bet nevienai nav būvēts mansarda konstrukcijas jumts. Tāpat kā apjomos, arī fasāžu apdarē un detaļās kopumā nav vērojamas izteiktas barokam vai klasicisma sākumposmam raksturīgas tendences, izņemot logailu apmales ēkai Baznīcas ielā 1. Neviena no koka ēkām nav saglabājusies sākotnējā veidolā ar neapšūtām guļšķautņu konstrukcijām.

Sākotnējais vai sākotnējam vizuāli tuvs apjoms (ar izmainītu apdari vai nelielām sekundārām jumta izbūvēm, nelielām pagalma piebūvēm) saglabājies ēkām Baznīcas laukumā 1, Dzirnavu ielā 1 un Laidzes ielā 6. Ēkai Voldemāra Ruģēna ielā 3 jumts vienā pusē ir bez nošļaupuma, kas norāda uz izmaiņām - iespējams, apjoma saīsinājumu vai pagarinājumu (to varētu noskaidrot tikai ēkas vispārējā izpētē). Ēkai Kārļa Mīlenbaha ielā 10 vēlākā pārbūvē samagnējais apjoms vizuāli pamainīts ar mezonīna izbūvi un fasāžu apdares detaļām. Ēkai Ūdens ielā 5 ir jaunākas jumta izbūves un piebūve. Minētie pārveidojumi kopumā netraucē uztvert to sākotnējo apjomu, bet fasāžu apdarē nav izmantotas detaļas,

kas ļautu tās uztvert kā konkrēta stila piemērus.

Uzcelot ēkai otro stāvu, būtiski mainīts apjoms mūra ēkai Baznīcas ielā 2. Tas, ka ēkas celtniecība datējama ar 18.gs. beigām, vizuāli vairs nav nosakāms. Informācija par celtniecības laiku iegūta no vēsturiskiem avotiem un ēkas izpētes.

Par Talsiem nav pieejams plašs kartogrāfiskais materiāls, kura salīdzināšana dotu iespēju precīzāk datēt **no 19.gs. sākuma līdz līdz 19.gs.4.ceturksnim** uzbūvētās ēkas. Līdz ar to šī perioda ēku hronoloģiskā iedalījuma pamatā ir to arhitektūras un detaļu stilistika, kā arī informācija no vēsturiskajiem materiāliem. Izejot no tā, periods sadalīts vairākos posmos:

1. 19.gs. 1.pusē ierindotas ēkas, kuras redzamas ap 1868. - 1872.gadu zīmētajā Talsu pilsētas plānā, bet pēc kuru arhitektūras un detaļām nav iespējams precīzāk noteikt to celtniecības laiku;

2. Datējums 19.gs. vidus piešķirts ēkām, kuru celtniecības laiks precīzāk zināms pēc vēsturiskās informācijas;

3. Ar 19.gs.3. ceturksni datētas ēkas, kuras ir atbilstošas šī perioda arhitektūrai un redzamas ap 1868. - 1872. gadu zīmētajā Talsu pilsētas plānā, kā arī vēsturiskajām ziņām.

No **19.gs.1.puses** saglabājušās 22 ēkas. Tās būvētas kā koka, tā mūra un jauktā konstrukcijā. Nav iespējams noteikt sākotnējo proporcionālo attiecību starp dažādu konstrukciju mājām, jo liela daļa vēsturiskās ēkas ir zudušas, bet daļa pārbūvētas. No esošajām ēkām līdzīgā skaitā ir koka un mūra mājas (10 un 9), 3 jauktas konstrukcijas ēkas (1.stāvs ir mūra, otrais koka). Tipoloģiski, tāpat kā iepriekš, gandrīz visas saglabājušās šī perioda ēkas ir dzīvojamās mājas ar atsevišķām telpām tirdzniecībai, darbnīcai vai citam mērķim. Izņēmums ir 1830.gados uzbūvētā sinagoga Kalna ielā 5 (ir arī informācija, ka Lielajā ielā 22 bijis krogs, bet ēka ir būtiski pārbūvēta un bez izpētes tas nav nosakāms, vai tas ir bijis pašreizējā ēkā). Tā kā Talsiem šajā laikā vēl nav pilsētas tiesības, tad izpaliek tādas sabiedriska rakstura būves kā, piemēram, rātsnams. Saimniecības ēkas, kā arī ēkas, kas paredzētas tieši ražošanas vajadzībām vai darbnīcām, vēsturiskajā centrā nav saglabājušās. Spriežot pēc ēkas arhitektūras, apvienota saimnieciska un dzīvojama funkcija bijusi ēkai Lielajā ielā 40.

Daļa 19.gs.1.pusē būvēto ēku celtas, izmantojot vēl iepriekšējā perioda apjoma un jumta smagnējo proporciju. Pamatā tās ir vienkārša būves ar augstiem divslīpju jumtiem ar pusnošļauptām jumtgalēm (ēkas Lielajā ielā 40, Kārļa Mīlenbaha ielā 1 un 5, Ūdens ielā 1, Kalēju ielā 4, Laidzes ielā 1). 5 mūra ēkas jau sākotnēji būvētas ar mezonīnu, padarot tās

vizuāli vieglākas un piešķirot klasicismam raksturīgāku veidolu (Lielā iela 29, 30 un 33, Kalēju iela 2, Kārļa Mīlenbaha iela 6/8). Tāpat kā apjomos, arī fasāžu apdarē ēkām nav vērojamas izteiktas kopējas, laikam raksturīgas detaļas, kā piemēram, pusloka formas logi, logailu apmales ar piekariņiem un pilastrī ēkai Lielā ielā 30.

Sākotnējā apjomā saglabājušās 2 divstāvīgas jauktas konstrukcijas ēkas Lielajā ielā 27 (bez pagalma piebūvēm) un Kalēju ielā 6, no kurām ēkai Kalēju ielā 6 nav nevienas vēsturiskas būvdetaļas vai apdares elementi.

Ēkām Lielajā ielā 27 un 29 vēsturiskajos fotoattēlos redzami balkoni uz dekoratīvām metāla konsolēm, tomēr bez ēku izpētes nav iespējams pateikt, vai balkoni ierīkoti jau ēkas būvniecības laikā vai vēlāk.

Gandrīz ikviena 19.gs.1.puses ēka ir vēlākos periodos pārbūvēta. Izmaiņas veiktas gan 19.gs.4.ceturksnī, gan 20.gs. un tie saistīti ar apjomu un jumta konstrukcijām (parasti lēzenāks jumts bez nošļaupuma), jumta izbūvju veidošanu, fasāžu apdares maiņu un jaunām piebūvēm ēkas galos, kuras veidotas laikam atbilstošā stilistikā. Būtiskākas izmaiņas atzīmējamas sekojošām ēkām:

Lielā ielā 22 – 19.gs. 4.ceturksnī likvidēta sākotnējā koka daļa gar Lielo ielu un veikta visas ēkas pārbūve esošajā divstāvu apjomā. 20.gs. ēkai mainīta fasāžu arhitektūra un apdares detaļas;

Lielā iela 33 – jaunākas piebūves abos ēkas galos un vēsturiskai ēkai neatbilstoša daļēja 2.stāva izbūve 20.gs.2.pusē;

Kārļa Mīlenbaha iela 1 – neatbilstoša jumta izbūve 20.gs.2.pusē;

Kārļa Mīlenbaha iela 2 – nesen veikto remontdarbu rezultātā pilnībā zudusi autentiskuma sajūta;

Kārļa Mīlenbaha iela 11 – 20.gs.1. cet. pazemināts jumts un ielas fasāde pārbūvēta mūra konstrukcijā;

Ūdens iela 1 – vēsturiskas jumta izbūves, apmesta; jauna, neatbilstoša piebūve;

Ūdens iela 3 – paplašināts apjoms, pārbūvēts jumts un mainīta apdare;

Laidzes iela 1 – apjomam neatbilstoša jumta izbūve, daļēji mainīta sienas koka konstrukcija pret mūra;

Laidzes iela 2 un 11 - pārbūvju rezultātā ēkām zudis autentiskums;

Rožu iela 9 – vēsturiski ēkas daļai uzbūvēts 2.stāvs;

Ap **19.gs. vidu** sākās straujāka apbūves attīstība, bet saglabājušās tikai nedaudz ēkas, kas datējamas tieši ar šo laiku. Pēc vēsturiskiem datiem tās ir ēkas Lielajā ielā 13, 32, 34, 36

un 43, Kalna ielā 5, 5a un 7 (iespējams, kāda no iepriekšējā daļā apskatītajām ēkām arī būvēta 19.gs. vidū, bet par to informācija netika atrasta). Starp minētajām ēkām divas ir sakrālas būves – sinagogas Kalna 5 un 5a, no kurām pēdējā ir radikāli pārbūvēta un jaunajā veidolā nav atpazīstama. Pārējās tipoloģiski dažādas dzīvojamās mājas. Par saimniecības un palīgbūvēm informācija nav iegūta.

No šobrīd esošajām šī laika ēkām pārsvarā ir mūra (5), 2 koka un viena jauktas konstrukcijas māja.

Sakarā ar pieaugošo iedzīvotāju skaitu šajā laikā sāk būvēt tipoloģiski atšķirīgas dzīvojamās mājas. Aktuālākas kļūst divstāvu ēkas ar vairākiem dzīvokļiem. Tādas ir piecas no 8 ēkām. Šo ēku 1.stāvā bieži ierīkotas tirgotavas, krogi vai darbnīcas, 2.stāvā dzīvokļi.

Ar 19.gs. vidu datētās ēkas ir pārāk maz, lai varētu izdalīt kādu kopīgu arhitektoniskā veidola stilistiku. Apskatot minētās ēkas, tieši var atzīmēt atšķirīgas tendences, kas izmantotas tā laika celtniecībā. No vienas puses - no iepriekšējiem periodiem divstāvu ēkām Lielajā ielā 32, 34, 36 saglabājas smagnējie divslīpju jumti ar nošļauptām jumtgalēm (ēkai Lielajā ielā 36 jumts mainīts), bet pārsvarā tiek būvēti arī jauna veida jumti vienkāršā divslīpju konstrukcijā. Te neatšķiras arī sinagogas ēka Kalna ielā 5, kas būvēta ar vienkāršu divslīpju jumtu un mezonīnu. Apjoma arhitektūras ziņā ēkai nav būtiskas atšķirības no līdzīga veida dzīvojamām mājām, izņemot to, ka ar portāliem akcentētās ieejas organizētas no gala fasādes (ieejas šobrīd likvidētas, portāli saglabājušies ar zudumiem). Mezonīna frontonā un gala fasāžu zelmiņos apaļš lodziņš.

Salīdzinot 19.gs.1. puses divstāvu māju Lielā ielā 27 un 19.gs. vidū ar līdzīgu jumta konstrukciju būvētās ēkas Lielajā ielā 32, 34 un 36, redzama proporcionāla atšķirība. Pirmajā gadījumā jumts attiecībā pret apjomu šķiet vizuāli smagnējāks, jo ir augstāks kā 19.gs. vidus ēkām. Ēkai Lielajā ielā Nr.32 parādās līdz šim nebūvēts atikas stāvs, kas vizuāli paaugstina ēkas sienas. Sienu proporciju papildus izmaina arī starpdzega (kā elements izmantota arī iepriekš) un visiem logiem vienota palodzes līnija 2.stāvā. Fasāžu apdares elementi, ja tādi ir izmantoti, bija kļuvuši izteiksmīgāki un sarežģītāki (piemēram sandriki, dzegu un palodžu profilējumi Lielajā ielā 32, 34). Tajā pašā laikā būvētas ēkas ar atturīgu vai minimālu dekorējumu, piemēram, tikai dzegu (neiztrūkstošs elements, jo nosedz pārseguma un jumta konstrukciju mezglus) un vienkāršas logailu apmales vai starpdzegas stāvu atdalīšanai (Lielā iela 36, Kalna iela 7). Divstāvu ēkām būvē balkonius kā ēkai Lielajā ielā 32. Domājams, neiztrūkstoši bijuši arī pilsētai raksturīgie paaugstinātie lieveņi, par kuriem, diemžēl,

informācija saglabājusies tikai no vēsturiskajām fotogrāfijām.

Dzīvojamā māja ar mezonīnu Lielajā ielā 13 ir vienīgā šī perioda vienkārtā ēka. Apjoma ziņā tā būtiski neatšķiras no savām priekštecēm, kas būvētas 19. gs.1. pusē. Atšķirība tā, ka vecākās šāda tipa ēkas bija būvētas mūra konstrukcijā, bet šī ēka ir guļbūve (1868.-1872. gada kartē fiksēta kā koka - mūra). Nedaudz mainās arī ēkas siluets, jo divslīpju jumtam vairs nav nošļauptas jumtgales kā iepriekš, bet saglabājas centrāli simetriskais fasāžu risinājums un pusaploka lodziņš mezonīna frontonā.

Nav zināms ēkas Lielajā ielā 43 sākotnējais veidols, jo pašreizējais apjoms datējams ar pārbūvēm 19.gs.4. ceturksnī.

Pie 19.gs. vidus (pēc vēsturiskās informācijas) pieminama arī sinagoga Kalna ielā 5a, kurā nav saglabājusies nekas no sākotnējā apjoma ar stāvo divslīpju jumtu un iespaidīgām logailām zelminī (pēc V.Z. Stafenhāgena gravīras). Otra būtiski pārveidota ēka ir baronu Heikingu dzīvojamā ēka Kalna ielā 6, kam šobrīd saglabājusies tikai 19. gs. 4. ceturksnī izbūvēts mezonīns.

19.gs. vidus - 3.ceturksnis

Neskatoties uz turpinošos iedzīvotāju pieaugumu, no apmēram 13 ēkām, kas būvētas laikā no ~1860. gada līdz 1875. gadam (19. gs.3. cet.) un saglabājušās līdz mūsu dienām, vairāk kā puse ir samērā apjomīgas vienkārtas dzīvojamās ēkas. Pārsvārā tās būvētas koka konstrukcijā, domājams, guļbūvē (ēkas Lielajā ielā 10, Kalna ielā 3, Kārļa Mīlenbaha ielā 12, 14, 20, 22). Visām vienkārtas koka ēkām ir iepriekšējiem periodiem raksturīgs masīvs divslīpju jumts ar pusnošļauptiem galiem, sākotnēji bez jumta izbūvēm. Ēkām Kārļa Mīlenbaha ielā 12 un 20 pie ieejas durvīm ielas fasādē bijuši koka lieveņi. Koka ēkām raksturīga stūru apdare ar rustiem vai lizēnām, profilētas logailu apmales un dzega.

Ap 1874. gadu Kārļa Mīlenbaha ielā 14 un 17 uzceltas ēkas, kas ir stilistiski atšķirīgas no pārējām šī perioda koka dzīvojamām mājām. Ēkas Kārļa Mīlenbaha ielā 14 (iespējams, arī otrai ēkai) autors, visticamāk, ir arhitekts Teodors Heinrihs Zeilers, kas dzīvojis šajā namā. Abām ēkām ir atšķirīgs būvapjoma risinājums, bet ļoti līdzīgs historicismam raksturīgu apjomu kārtojums un greznu detaļu un dekoratīvo elementu pielietojums (ažūras siluetgriezuma konsoles un frontona aizpildījums, virpojumi, dekoratīvas spāres un savilces, mežģīņu griezumam nospēdēji u.c.), kas tās vizuāli tuvina 19. gs.2. puses Jūrmalas vasarnīcām. Ja ēka Kārļa Mīlenbaha ielā 17 ir apjomā neliela simetriski veidota vienkārtas būve ar drempeļi un

pastāvu divslīpu jumtu, tad ēkai Kārļa Mīlenbaha ielā 14 ir tikai šķietami simetrisks būvaploms, ko veido divi savstarpēji perpendikulāri novietoti viena un divu stāvu apjomi, segti ar lēzenu divslīpju jumtu. Katrai fasādei ir atšķirīga arhitektūra un detaļu pielietojums, kas tomēr kopumā rada izlīdzsvarotu iespaidu.

Ir arī mūra ēkas ar vienkāršiem divslīpju jumtiem (Lielā iela 14, Kalna iela 1) un, salīdzinājumā ar koka ēkām, vienkāršāku fasāžu apdari (ņemtas vērā tikai šobrīd saglabājušās ēkas). Ēkai Kalna ielā 1, piemēram, vienīgais dekora elements ir vienkāršu dēļu dzega. Reljefais dekors (starpdzegas) fasāžu apdarē minimāli izmantots mūra ēkai Baznīcas laukumā 2, kas pašreizējā apjomā pārbūvēta pēc ugunsgrēka 19. gs.80. gados. Nedaudz vairāk dekora izmantots mūra ēkai Lielajā ielā 14, kur ar profiljoslām un "spoguli" akcentēta drempeļa siena.

Tipoloģiski jauna būve ir 1874.gadā Ezeru laukumā 1 uzceltais ugunsdzēsēju depo. Sākotnēji tā bija neliela neapmesta vienkārša mūra ēka ar vārtiem fasādes centrā un nelieliem lodziņiem abpus tiem. Ēkai lēzens divslīpju jumts un vienā galā piebūvēts koka tornis (sākotnējais tornis nav saglabājies, esošais būvēts 1935.gadā). 20.gs.2.pusē ēka ir radikāli pārbūvēta.

19.gs.4.ceturksnis

19.gs. pēdējā ceturksnī apskatāmajā zonā aktīvāk norisinājusies jaunu ēku būvniecība (~20 no pašreizējām ēkām) kā arī esošo ēku pārbūve (~9 – 10 ēkas un luterāņu baznīca). Tāpat kā iepriekš, ēkas pamatā ir ar dzīvojamo funkciju, kas papildināta ar izīrējamām platībām dažāda rakstura komercietpām, darbnīcām vai nelielām ražotnēm. Būvētas arī jaunas saimnieciska rakstura ēkas. Daļa no jaunbūvēm tika celtas nojaukto koka ēku vietā (Kalna ielā 2, Laidzes ielā 4 un 8, Kārļa Mīlenbaha ielā 3, Baznīcas laukumā 3 un 5, Lielajā ielā 35). No dzīvojamo ēku jaunbūvēm tikai 3 ir koka mājas (Kārļa Mīlenbaha ielā 15, Lielajā ielā 29B, 32A,) un viena jauktas konstrukcijas ēka (1.stāvs mūra, 2.stāvs koka; Rožu ielā 3), pārējās - mūra.

Neskatoties uz cilvēku skaita pieaugumu, tikai 6 no visām ēkām ir bijuši pilni 2 stāvi. Stūra ēkai Kārļa Mīlenbaha ielā 3 divstāvu apjoms veidots tikai pret Lielo ielu, savukārt, pret Kārļa Mīlenbaha ielu vienkārša. Pārējās ēkas būvētas kā vienkārša ar dažādā apjomā apdzīvojamu jumta stāvu. Lielākai daļai no tām dzīvojamās telpas izvietotas tikai ēkas galos. Vairākām ēkām būvēti mezonīni (Kārļa Mīlenbaha ielā 15, Laidzes ielā 4, Baznīcas lauk. 3), tādējādi paplašinot jumta apdzīvošanas iespējas. Jauni mezonīni izbūvēti arī senākām ēkām,

kā, piemēram, ēkai K.Mīlenbaha ielā 10 (mezonīna datējums noteikts pēc vienādām īpaši dekoratīvām lizēnām, kādas izmantotas 19.gs.4. ceturksnī būvētai ēkai tās pašas ielas 15. numurā).

Apjoma ziņā vienkārša ēkas neatšķiras no iepriekšējā perioda būvētajām. Daļai vēl joprojām jumts būvēts ar pusnošļauptām jumtgalēm kā ēkām Akas ielā 2, Kārļa Mīlenbaha ielā 15 un Baznīcas laukumā 3, pārējām - stāvāks vai lēzenāks divslīpju jumts. Salīdzinājumā ar 19.gs. vidu nav redzamas ievērojamas izmaiņas fasāžu apdarē un dekoratīvo elementu izmantošanā kopumā. Turpinās arī 19.gs.3.ceturksnī aizsāktā tendence logailu apdarē neizmantojot apmales. Tomēr vērojamas atsevišķas atšķirības detaļās. Mūra mājām, kurām ir sandriki, tie izvietoti nedaudz atrauti no logailu augšējās malas (Lielā iela 18, 20, Kalna iela 2). Blakus profilētām dzegām un starpdzegām, kā papildelementi fasādēs tiek izmantotas izmūrētas lineāras vai dekoratīvi liktu ķieģeļu joslas, kas reizēm ierāmē reklāmas uzrakstam paredzētu laukumu vai aizpilda fasādes daļu drempeļa sienas līmenī (Laidzes ielā 4, Kārļa Mīlenbaha ielā 7). Turpināja arī būvēt ēkas, kam bez funkcionāli nepieciešamiem elementiem kā dzegas un vienkāršas palodzes mūra mājām (Kārļa Mīlenbaha iela 9, Baznīcas laukums 3, Lielā iela 10A, Rožu iela 3, Akas iela 2) un logailu apmalēm un lizēnām koka ēkām (Lielā iela 32A), cits dekors netiek izmantots.

No 19.gs.4. ceturksņa pie vēsturiskām ēkām Lielajā ielā 18, 32 un 33 saglabājušās piebūves, kas celtas kā komercbūves. Tās veidotas kā nelieli vienkārša mūra apjomi ar akcentējošu drempeļa sienu vai dekoratīvu parapetu un vienslīpes jumtu. Ēkas augšdaļa ir dekoratīvākā fasādes daļa. Reklāmas jau sākotnēji paredzētas "spoguļi" (Lielā ielā 33) vai ar profiljoslām atdalītā laukumā. Līdzīga veida komercbūve bijusi arī pie ēkas Lielajā ielā 20 (nojaukta). Veikalu vitrīnām (arī durvīm) šajā laikā sāka izmantot ruļļveida žalūzijas, ko ievietoja tieši ailā, tādējādi neaizņemot sienas plakni un radot iespēju paplašināt vitrīnas. Šādas žalūzijas turpināja izmantot arī 20.gs. sākumā.

Tāpat kā vienkārša ēkas, arī divstāvu ēkas būvētas arhitektoniski dažādas, ar atšķirīgiem apjomiem, izmantoto fasāžu apdares detaļu klāstu un jumta konstrukciju. Līdz ar to starp šīm ēkām nav nosakāma laikam raksturīga stila vienotība. Trīs no divstāvu mājām ir mūra, bet ēka Rožu ielā 3 ir jauktas konstrukcijas būve. Pārsvārā izmantoti dažāda stāvuma divslīpju jumti, izņemot Lielās ielas Nr.29 pagalmā iebūvētu koka ēku (29B), kas ir ar pusnošļauptām jumtgalēm un kopumā atstāj vecākas būves iespaidu, jo būvēta ar lielām jumta pārkarēm un galeriju 2.stāvā. Vairākām ēkām bijuši arī balkoni (K.Mīlenbaha 7, Lielā iela 22, Laidzes iela

8). Ēkai Kārļa Mīlenbaha ielā 3 sākotnēji stūrī 2.stāva līmenī (virs vēlāk likvidētas ieejas) bija izbūvēts stiklots koka erkeris. Talsu vēsturiskajā centrā nav zināmas citas mājas ar šāda veida elementu. Divām ēkām saglabājušās slēgtas koka verandas ar stiklojumu (Rožu 3 un K.Mīlenbaha 15).

19.gs.4. ceturksnī plašāku vērienu iegūst neapmestu ķieģeļu ēku būvniecība. Jāatzīmē dzīvojamā māja Kārļa Mīlenbaha ielā 7 ar dekoratīvu starpdzegu, kuras mūrējums raksturīgs arī citām ēkām Talsos. Joslu no abām pusēm ierobežo horizontālas ķieģeļu rindas, bet starp tām pamīšus likti izvirzīti vai iedziļināti ķieģeļi (joslas var būt ar dažādām niansēm). Ēkai izmantoti arī koka elementi, kuri bez funkcionāla pielietojuma kalpo arī kā dekoratīvas detaļas (spāres ar grieztiem galiem, dekoratīvas savilces un koka apmales drempeļa sienā izbūvētajiem lodziņiem). Sākotnējā veidolā saglabājusies vienkārša ķieģeļu ēka Lielajā ielā 10 A (pagalma ēka), bet ēka Lielajā ielā 18 (dzīvojamā ar veikaliem un veikala ēka) šobrīd ir apmesta.

Atšķirībā no citām ēkām, kuru fasādes nav pārāk dekoratīvas, ēkai Lielajā ielā 22, kas 19.gs.4. ceturksnī pārbūvēta esošajā apjomā, apdarē izmantotas dažāda veida detaļas – kā starpdzegas izmūrētas ķieģeļu joslas, profiljoslas, pilastrī starp visām logailām un apmetumā ievilkta rusti.

19./20.gs. mija

Vēsturiskā centra robežās turpinās neapbūvēto gruntsgabalu (Lielā iela 8A, Laidzes iela 10, 10A) vai to daļu (Kārļa Mīlenbaha iela 18) un iekšpagalmu apbūve (Lielā iela 29A, 33, Laidzes iela 6), kā arī jaunizveidoto gruntsgabalu Saules ielas sākuma posmā (Nr.1 – Nr.7) attīstība. Lielākā daļa no ēkām ir dzīvojamās mājas. Pašās gadsimta beigās Voldemāra Ruģēna ielā uzbūvēta pirmā slimnīca (Nr.7) un ēka, kas pildījusi katoļu lūgšanu nama funkciju (Nr.6, tagad būtiski pārbūvēta). Iekšpagalmos pārsvarā saimnieciska rakstura būves, nelielas dzīvojamās ēkas, ražotnes, kas līdz mūsu dienām praktiski nav saglabājušās. Kā fiksēts 1868. - 1872. gada kartē, tad iekšpagalmi bijuši diezgan bieži apbūvēti jau 19.gs.3.ceturksnī. 19.gs. beigu un 20.gs. sākuma fotogrāfijās redzams, ka apbūve kļuvusi vēl blīvāka un Talsu ezera piekrastē ēkas iestiepjas pat ūdenī (ar ādu apstrādes rūpalu saistītas būves).

Gan Saules, gan Laidzes un Kārļa Mīlenbaha ielas gruntsgabalos būvētas plānā taisnstūra (pamatā) vienkārša apjoma vienkārša mūra dzīvojamās mājas ar divslīpju jumtu. Atšķirīga ir ēka Saules ielā 5, kurai galvenajā fasādē ir rīzāts ar mezonīnu, bet ēkai Laidzes ielā 10A

gala fasādē koka veranda ar stiklojumu. Visām ēkām, izņemot Saules 1 un Laidzes 10A, izbūvēta drempeļa siena, padarot fasādes vizuāli augstākas un izmainot sienas un jumta proporciju. Tā atdalīta ar vienu vai vairākām horizontālām vienkāršām joslām bez profilējuma. Ēkai Saules ielā 5 drempeļa sienā ir izmūrēti lodziņi, bet Laidzes ielā 10 "spoguļi".

Ēkas ir apmestas. Fasādes, neskaitot horizontālās atdalošās joslas, veidotas praktiski bez dekora elementiem. Izņēmums ir Saules iela 5, kur izmantoti profilēti sandriki un palodzes. Sandriki, tāpat kā iepriekš, nedaudz atrauti no logailas. Pilnībā atšķirīga fasādes apdare ir ēkai Saules ielā 3, kas nav apmesta. Ekspozīcijā ķieģeļu mūrī noteiktā veidā izmantoti 2 toņu ķieģeļi – dzelteni un sarkani. No dzelteniem mūrēts ēkas apjoms (pagalma fasādē daļā no apjoma), ieskaitot stūrus drempeļa sienas līmenī, bet sarkanie izmantoti zelmiņiem un vairāku ailu pārsedes arkām (vienā fasādē). Visticamāk, šāda veida mūrējumu noteicis īpašnieka rīcībā esošais celtniecības materiāls un finanses vai ēku bija paredzēts apmest (?).

Neapmestas sarkano ķieģeļu ēkas bijušas arī slimnīca un katoļu lūgšanu nams, kura arhitektūra daudz neatšķirās no individuālām dzīvojamām ēkām. Fasādēs izmantoti laikam raksturīgie izmūrētie dekora elementi. Lielās un Zvaigžņu ielas stūrī (Lielā iela 8A) saglabājusies vienkārša ķieģeļu ēka, kurā bijušas tirdzniecības (skārnis) un, domājams, arī dzīvojamās telpas. Ēka ir grezns ķieģeļu arhitektūras paraugs ar izmūrētām torņveida izbūvēm, dzegu ar zobinājumu, sandrikiem un reklāmām paredzētiem "spoguļiem". Tā kā ēka novietota šaurā leņķī ielu krustojumā, tad īpašs akcents likts tieši uz stūra fasādi.

Iekšpagalmos saglabājušās dažas, funkcionāli un arhitektoniski atšķirīgas 19.gs. 4.ceturkšņa un gadsimta beigu saimniecības ēkas. Ēkas dažāda izmēra, būvētas gan koka, gan mūra un jauktā konstrukcijā viena un pusotra stāva augstumā ar vienslīpnes vai divslīpju jumtiem. Koka ēkas - Lielā iela 27 un Rožu iela 3. Pēdējai 1.stāvs būvēts guļbūvē. Abas ēkas pārbūvētas, saglabājot autentiskuma iezīmes. Kvalitatīva jauktas konstrukcijas saimniecības ēka saglabājusies Laidzes ielā 6. 1.stāvā ekspozēts un reljefi izšuvots sarkano ķieģeļu mūris, augstāk koka konstrukcija, domājams, no plankām. Saimniecības ēkas Lielās ielas 33 nama pagalmā ir nelielas mūra būves ar lēzenu divslīpju jumtu, pārbūvētas par garāžām, bet Lielajā ielā 24 pagalmā esošā mūra celtne saglabājusies sākotnējā apjomā – vienkārša apmesta divstāvu būve ar lēzenu vienslīpnes jumtu, bez dekora.

20.gs. 1.ceturksnis

20.gs. sākums (līdz 1914.gadam) vēsturiskā centra apbūvē iezīmējas ar jaunu ēku celtniecību (15 no esošajām ēkām), ko veicināja ēku dedzināšana 1905.gada decembrī. Līdz ar to lielākā daļa ir būvētas pēc 1905.gada. Mazāk šajā periodā pārbūvētas esošās ēkas (~5). Galvenokārt to noteica nepieciešamība palielināt dzīvojamo platību un primāri bija saistīts ar telpu ierīkošanu bēniņos. Kā rezultāts bija jaunu jumta logu izbūvju un mezonīnu izveidošanu, retāk ar platības palielināšanu uz piebūvju rēķina kā Lielajā ielā 29.

Šajā laikā paralēli dzīvojamām ēkām uzbūvēta sabiedriska rakstura ēka, kā Talsu Sadraudzības biedrības nams Lielajā ielā 21 (1911./12.gads) un administratīvā ēka Lielajā ielā 17. Uzcelta arī tikai veikaliem paredzēta ēka Kārļa Mīlenbaha ielā 4. Iekšpagalmos turpinās iepriekš uzsāktā ēku būvniecība, kurās izvietotas dažāda veida ražotnes. Saglabājušās ēkas Kalēju ielā 2, Lielajā ielā 12.

20.gs. sākumā ar retiem izņēmumiem gandrīz visas jaunbūves bija mūra ēkas. Koka konstrukcija ir tikai ēkai Ezera ielā 2, bet jaukta koka/mūra konstrukcija ēkai Voldemāra Ruģēna ielā 5. Uzcelto viena un divu stāvu ēku skaits ir samērā līdzīgs, tomēr apjomā mazas vienkāršas dzīvojamās ēkas, tādas kā Lielajā ielā 12, teritorijā praktiski vairs neceļ. Parasti dzīvojamās ēkās jau sākotnēji paredzētas tirdzniecības telpas, īpaši uz Lielās ielas, kur šim nolūkam izbūvētas atbilstošas vitrīnas (Lielā iela 12, 24, 26, 28, 41). Ēkās Rožu ielā 1, kas novietota gruntsgabala dziļumā, un Kalna ielā 4 tirdzniecības telpas nav paredzētas.

Starp apsekotajām dzīvojamām ēkām, kas datējamas ar laiku no 1900.-1914.gadam, nav atrodamas ēkas ar izteiktām jūgendstila pazīmēm, kas raksturīgas šim periodam, īpaši gadsimta sākumam. Apdares detaļās (dažāda veida sandriki, rusti, torņa forma) un to izmantošanas veidā drīzāk vērojamas vēl 19.gs. beigu daļas, historisma stilistikas tendences (Rožu ielā 1, Kārļa Mīlenbaha ielā 6/8, Lielā iela 24 un 28, Kalna iela 4). Arī 1910.gadā būvētajā ēkā Lielajā ielā 41, kas kā būvapjoms ir arhitektoniski atšķirīga no citām veikalu/dzīvojamām mājām, redzams stilu sajaukums. Izmantotas kā historismam raksturīgas detaļas (parapeta forma, trīsstūra sandriki un izteikti profilētas dzegas un starpdzegas), tā arī jūgendstilam atbilstoši dekoratīvi apdares elementi (gluds apmetums kombinēts ar reljefi apmestiem laukumiem, jūgendstilam raksturīgs vijīgs florāls dekors). Līdzīga situācija ir ēkā Lielajā ielā 26, kur apdarē dominē gadsimta sākumam raksturīgs dažādi fakturētu apmetumu salikums, bet izmantoti arī historisma perioda profilētie sandriki. Vairākas no minētajām ēkām būvētas ar drempeļa sienu.

19.gs. beigām atbilstošas formas frontoni un neogotiski smailloku arku spoguļi parapetā bijuši arī veikalu ēkai Kārļa Mīlenbaha ielā 4 (ēkai 20.gs.2.puses pārbūvē pilnībā izmainīta

fasāžu arhitektūra, zudušas detaļas).

Nacionālā romantisma stilistikas iezīmes saskatāmas jaunuzceltajā Talsu Sadraudzīgās biedrības namā Lielajā ielā 21. Tās izpaužas gan apjoma smagnējumā, gan asimetrijā, gan erķera un torņa veidolā, kā arī logu dalījumā. Nedaudz atšķirīgā veidā nacionālā romantisma atribūtika (fasādes asimetrija, smagnējais rustojums, atsevišķu ailu pārsedzes formas) izmantota sākotnējā administratīvā ēkā Lielajā ielā 17, kur tā apvienota ar atsevišķiem neoklasicisma elementiem (frontona forma, frontona logs ar apdari).

Laikā no 1914. līdz 1920.gadiem jaunu ēku būvniecība vēsturiskā centra robežās bijusi nedaudz mazāka kā gadsimta sākumā. Turpinājusies dzīvojamo ēku celtniecība Saules ielā. Uzbūvētas dzīvojamās/veikalu ēkas Lielajā ielā 8A (piebūve) un 31, dzīvojamās ēkas Lielās ielas 34 nama pagalmā, Laidzes ielā 9 un Kalna ielā 8, kā arī ražošanas ēka Kalēju ielas 2 pagalmā.

Ēka Lielajā ielā 8A būvēta kā jau esošas ēkas turpinājums, kurā atkārtoti 19.gs. beigām raksturīgie ķieģeļu arhitektūras dekoratīvie paņēmieni. Ēkai Lielajā ielā 31 nav izmantots izmūrēts ķieģeļu dekors, bet cementa lējuma apdares elementi (logailu apmales, dzegas detaļas, sandriki) kā 20.gs. sākumā būvētajā ēkā Lielajā ielā 24 un pārbūvētajā ēkā Lielajā ielā 20.

Citām ēkām ir vienkāršs viena vai 2 stāvu apjoms ar divslīpju jumtu, fasādes gandrīz bez apdares detaļām. No visām ēkām 2 ir jauktas konstrukcijas, pārējās mūra ēkas, no kurām ražošanas ēka ar vienslīpnes jumtu Kalēju ielā 2 ir būvēta betona konstrukcijā.

20.gs.20./30.gadi

20.gs.20./30.gados celtniecībai vēsturiskajā centrā praktiski vairs nebija vietas. Ēkas būvēja nojauktu ēku vietā (Lielā iela 15, 25), retāk neapbūvētā gruntsgabala kā Lielajā ielā 16 vai gruntsgabala iekšienē (Lielā iela 12). Būtiskas izmaiņas dzīvojamo ēku tipoloģijā tas neieviesa. Atsevišķām ielas frontes līnijā uzbūvētajām ēkām palielinājās augstums (Lielajā ielā 15 un 16). Apakšējā stāvā saglabājas tirdzniecības telpas, augstāk dzīvokļi. Ēku arhitektūra vienkārša, atbilstoša funkcionālisma stilistikai. Ēkām Lielajā ielā 15 un 25 plašās logailas un kopējais logu ierāmējums piešķir stilam raksturīgu horizontālu virzienu. Ēkai Lielajā ielā 16 izmantoti kontrastējoši apjomi un funkcionālismam tipisks noapaļots stūris. Lielās ielas 15 un 16 nami sākotnēji nav apmesti, mūrēti no dzeltenīgiem ķieģeļiem (nav zināms, vai ēkas nav bijušas paredzētas apmest).

Pārējo dzīvojamo ēku arhitektūra būtiski neatšķiras no 19./20.gadsimta mijā un 20.gs.1.ceturksnī būvētajām ēkām. Uz to fona izceļas Art Deco stila ēka Rožu ielā 7. Tas ir

arhitekta Paula Kundziņa projektēts savrupnams vienai ģimenei. Apjoms veidots kompakts ar tradicionālu divslīpju jumtu, stilizētu klasisku detaļu pielietojumu un pompozu ieeju. Salīdzinājumā ar apkārt esošajām individuālām dzīvojamām mājām tā ir ievērojami lielāka. Iespējams, vizuāli šo iespaidu pastiprina ēkas perpendikulārais novietojums attiecībā pret ielu.

Pilsētas sabiedriskajā sektorā šajā laikā uzcelta tāda funkcionāli jauna tipa ēka - kinoteātris (Ezera laukumā 1), kuras vienstāva apjoms veidots vienkāršs ar divslīpju jumtu un tornītis centrā, bet detaļās un galvenās fasādes risinājumā redzamas jaunās Art Deco iezīmes (dekoratīvais parapets, būvgaldniecības izstrādājumi). Stilistiski līdzīgs galvenās fasādes veidols ir arī "Jaunā Bazara" veikalu ēkai Ezera laukuma pretējā pusē – zema izstiepta fasāde ar funkcionālu ailojumu un dremeļa siena ar iecentrētu dekoratīvu parapetu.

Blakus kinoteātrim rekonstrukciju piedzīvojis arī ugunsdzēsēju depo, kam vecā koka torņa vietā uzbūvēts mūra tornis ar piebūvi. Tiem izmantota 1930.gados Talsiem raksturīga neapmesta dzeltena ķieģeļu arhitektūra.

Šajā laikā turpinājusies ēku pielāgošana jaunai funkcijai, piemēram, stalla ēkas Kalna ielā 10 pārbūve Talsu pienotavas vajadzībām, kā arī dažādu jaunu ražošanai paredzētu ēku būvniecība gruntsgabalu iekšpagalmos. No tādām atzīmējama 1930.gadā celtā ēka Lielajā ielā 12, kas ir monumentāla betona konstrukcijas divstāvu ēka ar vienslīpnes jumtu un galeriju 2.stāvā. Ēka šobrīd uzskatāma par tipoloģiski ļoti vērtīgu objektu.

Vēsturiskajos attēlos redzams, ka samērā lielo gruntsgabala apbūves intensitāti veido funkcionāli nepieciešamās palīgēkas – malkas šķūniši, veļas mājas vai "vešūži", ratnīcas, stalli, dažādas ar ražošanu un amatniecību saistītas ēkas u.c. Pašreiz iekšpagalmos šīs ēkas praktiski nav saglabājušās.

20.gs.2.puse

Apsekotajā teritorijā laikā pēc 20.gs. vidus nav uzbūvētas jaunas dzīvojamās mājas, kuru apjoms un fasāžu arhitektūras būtiski ietekmētu vēsturiskā centra vizuālo tēlu. Izņēmums ir silikātķieģeļu divstāvu ēka Kārļa Mīlenbaha ielā 16, kas stipri kontrastē ar apkārtējo ēku arhitektūru. Ēka Ezera ielā 3 to iespaido mazāk, jo atrodas atstatus no blīvāk apbūvētās centra daļas. Ēkas Lielajā ielā 35 pagalma piebūvei izmantotas 1980.gadu postmodernisma tendences, tomēr, pateicoties apjoma mērogam un apdarei, tā nekontrastē ar vēsturisko vidi. Šobrīd ar mainītu funkciju, bet apjomā pilnībā atjaunots ir nams Lielajā ielā 19. Ar vēsturiskai videi piemērotu apjomu uzbūvēta arī neliela individuālā dzīvojamā (?) māja Kārļa Mīlenbaha ielā 15A.

Vairākas ēkas 20.gs.2.pusē un 21.gs. sākumā ir stipri pārbūvētas, kā rezultātā zaudējušas autentiskumu. Mazāk tas attiecas uz ēku apjomu, vairāk uz izmantoto apdares materiālu un būvgaldniecības elementu pielietojumu. Pie šīs grupas atzīmējamas ēkas Kalna ielā 6 (baronu fon Heikingu nams) un 5A (Vasaras sinagoga), Kalēju ielā 6 un 6A, Kārļa Mīlenbaha ielā 4, Laidzes ielā 9 un 11, Saules ielā 17 un 19, daļēji atzīmējamas arī ēkas Rožu ielā 7 un Kārļa Mīlenbaha ielā 2, kas pēc atjaunošanas ir ieguvušas zināmu "sterilitāti". Kā pozitīvs piemērs minama 1959.gadā pie slimnīcas būvētā Liepas kapliča, kas izceļas ar kvalitatīvu arhitektūru un respektē vides mērogu.

Ļoti uzkrītoši uz vēsturiskās apbūves fona izceļas 1960./70.gados būvētie silikātķieģeļu malkas šķūniši un citas saimnieciska rakstura ēkas, kas pamatā lokalizētas iekšpagalmos, tomēr daudzviet redzamas arī no ielas. Īpaši uzkrītoši tas redzams kvartālā starp Kalna, Dzirnāvu ielām un Baznīcas laukumu, Rožu un Kārļa Mīlenbaha ielās.

4.2. Autentiskums. Kritēriji un secinājumi

Autentiskums ir sajūtu kopums, ko veido objekts kopā ar tam apkārt esošo pilsētvidi. Talsi pieder pie vietām, kurās autentiskums nav tikai jēdziens un nav jāmeklē, tas lielā mērā sajūtams pilsētas vēsturiskajā centrā un teritorijā ap to. Uz sākotnējās būvsubstances bāzes, kas atbilst vēsturiskajam ielu tīklam, koncentrēts liels kultūrvēsturisks mantojums ar dažādu periodu uzslāņojumiem, kas laika gaitā nav pazeminājuši arhitektonisko un pilsētbūvniecisko potenciālu.

Lai noteiktu katras ēkas autentiskumu, vērtēti vairāki kritēriji – ēkas apjoms un jumts, būvgaldniecības izstrādājumi, kā arī apdare, detaļas un dekors. Atsevišķi rādītāji konkrētām ēkām ir arī zemāki, tomēr kopējais vērtējums Talsu vēsturiskajam centram ir augsts. Augsta un ļoti augsta autentiskuma pakāpe kopumā ir nedaudz vairāk kā 74% ēku. Neiztrūkstošs šajā vērtējumā ir vides faktors un apstākļi, ka pilsēta attīstījusies vienmērīgi (varētu teikt arī lēni) bez būtiskas steigas. Īpaši pēdējos gadu desmitos noteicošs ir arī cilvēku finansiālais stāvoklis un pieejamie līdzekļi, kas izmantojami vēsturiskā mantojuma saglabāšanā vai "uzlabošanā". Diemžēl lielu vēsturisko būvgaldniecības izstrādājumu zaudējumu pilsēta piedzīvojusi 20.gs.2.pusē veiktajos kapitālajos remontos. Arī šobrīd cilvēku nezināšanas un, iespējams, bezatbildības dēļ, turpinājās vēsturisko logu un durvju iznīcināšana, to nomaiņa pret salīdzinoši lētākiem (nosacīti) plastmasas izstrādājumiem vai vēsturiskām ēkām neatbilstošiem koka logiem ar asimetriskām vērtņēm vai stiklojumu tieši aplodā, īpaši virs

šķērša.

Ēku inventarizācijā gūts detalizēts priekšstats par vairākiem kritērijiem vēsturiskās apbūves autentiskumam. Noskaidrots, ka apsekotajā vēsturiskā centra teritorijā, neskaitot nevērtētās ēkas, saglabājies 86% ēku ar ļoti augstu, 9% ar augstu, 3% ar vidēju apjoma un jumta autentiskumu. Tikai 2 ēkām tā ir zem 40%.

Zemāki rādītāji ir fasāžu apdarei, detaļām un dekoram. Ļoti augsts autentiskums ir 37% ēku, augsts – 34%, vidējs – 16, zems – 10% un ļoti zems 3%.

Būvniecības autentiskuma līmenis ir viszemākais. Nedaudz vairāk kā pusi - 54% sastāda ēkas ar ļoti zemu autentiskuma pakāpi. Tad seko ēkas ar zemu autentiskuma pakāpi – 21%, vidēju – 15%, augstu – 7% un ļoti augstu – 3% autentiskuma pakāpi.

Nenovērtējama ir gan sabiedriskās, gan pilsoniskās dzīves klātbūtne visā vēsturiskā centra teritorijā, tam, ka šis centrs nav kļuvis tikai par Valsts sargātu kultūrvēsturisku pieminekli, bet ir saglabājis savu primāro funkciju būt dzīvojamai videi. Tomēr iekšpagalmos, kas paceļ vides autentiskuma līmeni, vēsturiskas saimnieciska rakstura palīgceltnes saglabājušās salīdzinoši maz, pārsvarā tur ir 20.gs.2.puses silikātķieģeļu palīgbūves. Arī iekoptas puķu dobes un piemājas dārziņi teritorijā saglabājušies izkaisīti, pārsvarā privātpašumos. Kopīpašumos, kuros cilvēkus galvenokārt interesē tikai viņa īpašumā esošais dzīvoklis situācija bieži vien ir nesakopta, reizēm vidi degradējoša.

5. VĒSTURISKO ĒKU KOLORISTIKAS HRONOĻĪSKS APSKATS

Lai gūtu priekšstatu par Talsu vēsturiskā centrā esošo ēku krāsojumu, tā izmaiņām atbilstoši konkrēta laika perioda tendencēm, kā arī sagatavotu ieteikumus ēku krāsošanai nākotnē, veikta izlases kārtībā izvēlētu 24 ēku fasāžu un būvdetaļu krāsojuma apsekošana (darba uzdevumā neietilpa Talsu vēsturiskā centra ēku fasāžu krāsojuma pilna inventarizācija). Fasāžu apdares kontrolzondāžas veiktas augstumā, kas aizsniedzams no trīsdaļīgajām saliekamajām kāpnēm. Apsekošanai izvēlētas galvenokārt pašvaldībai piederošās ēkas no dažādiem būvperiodiem ar lielāko oriģinālo detaļu īpatsvaru. Zondāžas netika veiktas :

- ēkām, kuru fasādes nesen remontētas;
- ēkām, kuras 20.gs.2.pusē pilnībā apšūtas ar sekundāriem materiāliem un sākotnējās vai vēsturiskās fasādes nav pieejamas;
- privātīpašumā esošām ēkām, kur nevarēja piekļūt vai īpašniekam bija iebildumi pret inventarizāciju;
- palīgēkām;
- pilnībā pārbūvētām ēkām.

Pētījumā iekļautas arī ēkas Baznīcas laukumā 1 un 2, kam fasāžu krāsojuma izpēti veica arhitekte Kristīne Veinberga 2018. un 2016.gados. Tāpat apsektas arī ārpus vēsturiskā centra esošās ēkas Raiņa ielā 1 un Raiņa ielā 1a, kas ir raksturīgi sava laika arhitektūras paraugi.

Krāsojumu periodizācija veikta, balstoties uz konkrētiem zināmiem celtniecības vai pārbūvju datējumiem. Kopumā krāsojumu zondāžas veiktas 24 ēkām.

Krāsojuma inventarizācijā apsekoti gan pamatēku, gan vēlāku piebūvju (kur iespējams) fasāžu plakņu un daļu, apdares detaļu un dekoratīvo elementu, kā arī būvgaldniecības izstrādājumu, ja tādi saglabājušies, vēsturiskie krāsojuma slāņi. Pieņemtais krāsu slāņu datējums ir orientējošs. Tas noteikts, ņemot vērā ēkas celtniecības laiku, vispārējo konstatēto krāsojuma slāņu skaitu, datējamās būvobjekta pārbūves, esošos būvgaldniecības izstrādājumus, to datējumu un konstatētos apdares slāņus, krāsojuma sistēmas analogiju ar citām datētām krāsojuma sistēmām, kā arī vēsturiskos fotoattēlus un uz fasādēm konstatēto kamuflāžas krāsojumu, kas konkrēti datē II Pasaules kara laikā esošo fasāžu apdari. Konstatētie apdares slāņi grupēti 6 periodos. Perioda garums izvēlēts atkarībā no būvniecības aktivitātes un vispārējām celtniecības tendencēm, sākot no laika pirms 18.gs.beigām līdz 20.gs. vidum.

Visnepilnīgākā informācija inventarizācijā tika iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu. Uz logiem un durvīm konstatētais krāsojuma slāņu skaits lielākoties bija mazāks kā uz fasādes, retāk lielāks. Tas izskaidrojams ar krāsojuma slāņu sliktāku noturību, koka detaļu fizisku nolietošanos, biežāku maiņu un remontiem. Remontu laikā, īpaši 20.gs. beigās, tika noņemti pilnībā visi vēsturiskie krāsojuma slāņi. Uz būvgaldniecības izstrādājumiem vienai ēkai konstatēti arī ļoti atšķirīgi krāsojumi. Tas liek domāt par atsevišķu logu, durvju vai tikai apmaļu krāsošanu esošajai sistēmai neatbilstošā tonī. Daudzos gadījumos pēc kontrolzondāžās fiksētajiem krāsojumiem nav iespējams savienot noteiktā sistēmā apdares perioda robežās konstatētos fasādes un būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumus.

Krāsu zondāžas veiktas ar mehāniskiem paņēmieniem un krāsu slāņu stratigrāfija noteikta vizuāli. Krāsu ķīmiskās analīzes un sastāva noteikšana laboratoriski nav veikta. Izmantoto krāsu raksturojums balstās uz zināmajiem izmantotajiem krāsu veidiem apsekojamā laika perioda laikā.

Uz konstatētā materiāla bāzes iegūtie rezultāti sistematizēti tabulas veidā par dažādu perioda ēku koloristiku. Tajās fiksēti krāsu toni pamatapjoma fasāžu plaknēm, dekoratīvajiem elementiem, detaļām un būvgaldniecības izstrādājumiem, kur tas bija iespējams. Papildus krāsu paraugam atzīmēts arī krāsas kods pēc NCS krāsu sistēmas. Tā kā krāsojuma apsekošana veikta ēkām izlases kārtībā, tad apskatāmā perioda robežas ir plašākas un nedaudz atšķiras no ēku arhitektoniskajā inventarizācijā pieņemtajiem būvperiodiem. Tabulās iekļautas arī agrāk pētītās ēkas Baznīcas laukumā 1 un 2, kā arī ārpus vēsturiskā centra zonas esošās ēkas Raiņa ielā 1 un 1a.

Apdares sistematizācijas tabulas uzskatāmas par informējošām. Korekcijas nepārprotami ieviesīs lielāka apjoma un skaita atsegumi ar tonālām salīdzināšanas iespējām. Atsevišķas izmaiņas varētu tikt ieviestas arī fasāžu remonta laikā, atsedzot vēsturiskās konstrukcijas, kas būtiski izmaina ēkas vai tās daļas datējumu. Tomēr iegūtais materiāls uzskatāms par pietiekamu, lai varētu izdarīt secinājumus un izmantot turpmākajā darba gaitā.

5.1. Fasāžu krāsojumi 18.gs.b. - 19.gs.1.p.

Talsu pilsētas vēsturiskā centra daļā apsektas 3 ēkas, kuru celšanas laiks datējams ar 18.gs. beigām – 19.gs. sākumu. Ēkas K.Mīlenbaha ielā 10 un Baznīcas laukumā 1 ir guļbūves, ēka Baznīcas laukumā 2 ir apmesta mūra ēka.

Ēkām noteikts fasādes pamattonis un daļēji reljefā dekora krāsojums. Ēka K.Mīlenbaha

ielā 10 krāsota silti pelēkā tonī, ēka Baznīcas laukumā 1 krāsota dzeltena ar baltām detaļām, logiem un cokolu, ēkas Baznīcas laukumā fasādes plakne krāsota okera tonī. Mūra ēkas fasādes apmestas ar kaļķu javas apmetumu un krāsotas, visticamāk, ar kaļķa krāsām, bet koka fasādes, iespējams, ar miltu krāsu vai lineļlas krāsu (sastāvs bez ķīmiskām analīzēm nav precīzi nosakāms).

5.2. Fasāžu krāsojumi 19.gs. 1.pusē.

Attiecīgā perioda fasāžu krāsojums konstatēts 4 ēkām, no tām 3 mūra ēkām (K.Mīlenbaha 1, 6/8 (lit. 001), Kalēju iela 2) un 1 koka ēkai (Kalēju iela 4), kas celtas šajā periodā un konstatētais krāsojums ir sākotnējais. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni, atsevišķu dekoratīvo elementu vai cokola krāsojumu. No šī perioda būvvaldniecības izstrādājumiem saglabājušās tikai vienas durvis ēkai K.Mīlenbaha ielā 6/8 (lit.001), tās krāsotas gaiši brūnas. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

Koka ēkas fasādes plakne krāsota pelēka. Mūra ēku fasāžu krāsojums atšķirīgs – gaiši rozā, rūsgans, gaiši pelēks. Ēkas K.Mīlenbaha ielā 1 cokolam konstatēts sodrēju melns krāsojums. Reljefais dekors lielākoties krāsots kaļķu balts.

Apmestās daļas, visticamāk, krāsotas ar kaļķa krāsām, koka daļas – ar miltu vai lineļlas krāsām (sastāvs bez ķīmiskām analīzēm nav precīzi nosakāms).

5.3. Fasāžu krāsojumi no 19.gs. vidus līdz 19.gs. 3.ceturksnim.

Attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 7 ēkām, no tām 1 mūra ēkai, 1 apmestai koka ēkai, 5 koka ēkām. 5 no apsekotajām ēkām (Lielā iela 10, Lielā iela 43, Kalna iela 3, K.Mīlenbaha iela 17 un 20) celtas šajā periodā un konstatētais krāsojums ir sākotnējais. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni, atsevišķu dekoratīvo elementu, vienai ēkai arī cokola krāsojumu. Mazāk saglabājies būvvaldniecības izstrādājumu krāsojums, jo daudzviet tie nomainīti. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

Koka ēku fasāžu plakņu krāsojumā izmantoti dzeltenie un brūnie toni. Mūra un apmestās koka ēkas fasāžu plaknēm konstatēti pelēki toni. Ēkas Baznīcas laukumā 1 cokolam konstatēts sodrēju melns krāsojums. Reljefais dekors parasti krāsots gaišs vai kaļķu balts, vienā gadījumā (Baznīcas laukums 1) izcelts ar tumšāku toni. Ēka Lielajā ielā 10 krāsota

monohromi, bez izceltām detaļām. Logi bieži krāsoti balti.

Ar kaļķu javu apmestās fasādes krāsotas, visticamāk, ar kaļķa krāsām. Koka daļas krāsotas ar lineļlas krāsām, bet koka fasādes, iespējams, ar miltu krāsu vai lineļlas krāsu (sastāvs bez ķīmiskām analīzēm nav precīzi nosakāms).

5.4. Fasāžu krāsojumi 19.gadsimta 4.ceturksnī

Attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 9 ēkām, no tām 7 mūra un 2 koka ēkām. 3 no apsekotajām ēkām (K.Mīlenbaha iela 3 un 7, Lielā iela 8a, Laidzes iela 10A) celtas šajā periodā un konstatētais krāsojums ir sākotnējais. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni un daļēji dekoratīvo elementu krāsojumu. Ievērojami mazāk saglabājusies informācija par cokola daļas krāsojumu, jo šai ēkas daļai visbiežāk mainīts apmetums. Tāpat nepilnīga informācija iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu, jo daudzviet tie nomainīti vai vēlākos remontos tiem noņemti vēsturiskie krāsas slāņi. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

5 apsekotajām mūra ēkām un 1 koka ēkai konstatēts fasādes krāsojums pelēkos toņos. Ēka K.Mīlenbaha ielā 9 perioda laikā krāsota ~4 reizes – sākumā pelēkos, beigās dzeltenos toņos. Dekoratīvie elementi (starpdzegas, dzegas, profilētas ailu apmales) bieži krāsoti gaiši vai kaļķu balti. Sastopamas arī monohromi krāsotas fasādes bez izceltām detaļām. Ēkai Laidzes ielā 10A konstatēts būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums brūnos toņos.

2 no šajā periodā būvētajām ēkām ir neapmestas ķieģeļu būves. Fasādes, pirms dekoratīvā šuvojuma uzlikšanas, krāsotas tieši pāri ķieģeļiem piesātinātā sarkanā tonī, kas intensīvāks par sarkano ķieģeļu dabīgo toni. Dekoratīvais šuvojums izpildīts ar gaišu javu. Logi, slēgi un durvis krāsotas zaļpelēkā un brūnos toņos.

Ēku apmesto daļu, kā arī neapmesto ķieģeļu sienu krāsošanai, visticamāk, izmantotas kaļķa krāsas, koka daļas krāsotas ar lineļlas krāsām (sastāvs bez ķīmiskām analīzēm nav precīzi nosakāms).

5.5. Fasāžu krāsojumi 20.gadsimta 1.ceturksnī

Attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 11 ēkām, no tām 7 mūra un 4 koka

Ēkām. 5 no apsekotajām ēkām (Ezera iela 2, Kalna iela 4, Lielā iela 31, Raiņa iela 1, Raiņa iela 1a) celtas šajā periodā un konstatētais krāsojums ir sākotnējais.

Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni un dekoratīvo elementu krāsojumu. Ievērojami mazāk saglabājusies informācija par cokola daļas krāsojumu, jo šai ēkas daļai visbiežāk mainīts apmetums. Tāpat nepilnīga informācija iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu, jo daudzviet tie nomainīti vai vēlākos remontos tiem noņemti vēsturiskie krāsas slāņi. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

Gan mūra, gan koka ēku fasāžu plakņu krāsojumā lielākoties izmantoti pelēki, okera, dzeltenīgi brūngani krāsu toņi. Izņēmums ir 1909.gadā celtā ēka Kalna ielā 4, kas sākotnēji balsināta. Dekoratīvie elementi – dzegas, starpdzegas, mūra palodzes bieži krāsotas baltas. Ievērojamā daudzumā sastopamas arī monohromi krāsotas ēkas bez izceltām detaļām. Konstatēts ārdurvju krāsojums brūnos toņos. Logi krāsoti gan brūnā, gan pelēkā un baltā tonī.

3 no šajā periodā būvētajām ēkām ir neapmestas ķieģeļu būves. Ēkām Raiņa ielā 1 un Raiņa ielā 1a fasādes, pirms dekoratīvā šuvojuma uzlikšanas, krāsotas tieši pāri ķieģeļiem piesātinātā sarkanā tonī, kas intensīvāks par sarkano ķieģeļu dabīgo toni. Ēkas Raiņa ielā 1 fasāde krāsota polihromi. Starp 1. un 2.stāvu ar dzeltenu krāsu krāsoti dekoratīvi "spoguļi". 2.stāva līmenī starp logiem krāsoti pilastrī. 1.stāva līmenī ailām konstatētas apmales, kuru forma atkārto ķieģeļu mūrējumu. Dekoratīvais šuvojums izpildīts ar gaišu javu. Ēkai Lielā ielā 31 sarkano ķieģeļu mūrējums pārkrāsots ar dzeltenu krāsu. Šai ēkai dekoratīvais šuvojums tonēts masā tumši pelēks.

20.gs.1.ceturksnī, līdz ar tehniskā progresa attīstību, fasāžu apdarēs arvien vairāk parādās mūsdienīgi materiāli. Apmetumu, arī reljefo detaļu sastāvā bieži iekļauts cements. Fasāžu krāsošanai līdzās tradicionālajām, amatnieku izgatavotajām, krāsām sāk izmantot rūpnieciski ražotas krāsas ar sintētiskām piedevām. Precīza krāsu sastāva noteikšanai būtu nepieciešamas ķīmiskās analīzes.

5.6. Fasāžu krāsojumi 20.gadsimta 2.ceturksnī

Attiecīgā laika perioda fasāžu krāsojums konstatēts 11 ēkām, no tām 5 mūra, 5 koka ēkām un 1 apmestai koka ēkai.

Informācija par 20. gs. 2. ceturkšņa fasāžu krāsojumiem iegūta, apsekojot agrākos

periodos būvētās ēkas. Par savdabīgu un ļoti precīzu atskaites punktu šī perioda krāsojuma slāņa noteikšanai kalpoja 2. Pasaules kara laikā (1945.g.) uz ēku fasādēm krāsotā kamuflāža aizsardzībai pret gaisa uzlidojumiem. Kamuflāžas krāsojums tika konstatēts lielai daļai gaišākajām ēkām Talsu centrālajās ielās. Kamuflāžai izmantota sarkanīga šķidra krāsa, kas lieliem vēzieniem uzšļakstīta uz ēku fasādēm. Lielākajai daļai ēku bija iespējams noteikt fasādes pamattoni un dekoratīvo elementu krāsojumu. Cokola daļas krāsojums lielākoties nebija nosakāms, jo šai ēkas daļai visbiežāk mainīts apmetums. Tāpat nepilnīga informācija iegūta par būvgaldniecības izstrādājumu krāsojumu, jo daudzviet tie nomainīti vai vēlākos remontos tiem noņemti vēsturiskie krāsas slāņi. Pilns fasādes krāsojums nav saglabājies nevienai ēkai.

Mūra ēkām un apmestajai koka ēkai fasāžu plaknēm izmantoti gaiši - kaļķu balsinājuma, zaļgani vai dzeltenīgi toņi. Reljefais dekors parasti krāsots balts. Ēkai K.Mīlenbaha ielā 20 ap logailām krāsotas 16cm platas baltas apmales. Koka ēkām izmantoti tumšāki okera, pelēki, zaļi un brūni toņi. Reljefais dekors bieži izcelts ar gaišāku vai atšķirīgu tumšāku toni. Sastopamas arī monohromi krāsotas fasādes bez izceltām detaļām. Ēkām ar sarkano ķieģeļu fasādēm saglabāta sākotnējā apdare. Mūra ēkām būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums saistībā ar fasādes krāsojumu nav precīzi nosakāms. Koka ēkām būvgaldniecības izstrādājumu krāsojums bieži atbilst dekoratīvo elementu krāsojumam.

Fasāžu apdarē turpinās 20.gs. 1.ceturksnī aizsākušās tendences. Krāsošanai arvien vairāk izmantotas rūpnieciski ražotas sintētiskas krāsas. Precīza krāsu sastāva noteikšanai būtu nepieciešamas ķīmiskās analīzes.

5.7 Secinājumi un rekomendācijas

Talsu pilsētas vēsturiskā centra arhitektoniski mākslinieciskās inventarizācijas ietvaros veikta ielas fasāžu krāsojuma apsekošana vairākām ēkām. Izvēlētas ēkas, kas pēc iespējas precīzāk raksturotu dažādus vēsturiskos periodus, ar iespējami lielāko oriģinālo detaļu īpatsvaru. Nevienai no šīm ēkām nav saglabājies pilns sākotnējo būvgaldniecības izstrādājumu komplekts. Lielākajai daļai mainīts cokola apmetums. Lielākoties uz koka ēku fasāžu plaknēm konstatēti vidēji 3 – 4 krāsojuma slāņi. Uz mūra apmestu ēku fasāžu plaknēm konstatēts lielāks slāņu daudzums, dažām 19.gs. 1. - 3.cet. būvētām ēkām konstatēti līdz pat 11 – 13 krāsojuma slāņi. Krāsojuma slāņi uz fasāžu plaknēm un būvdetaļām saglabājušies nevienmērīgi, kas apgrūtina precīzi datējamas krāsojuma sistēmas

rekonstrukciju. Nevienā no laika periodiem nav novērojama kāda konkrēta dominējoša krāsojuma sistēma vai krāsu gamma. Izmantoti galvenokārt pelēki, dzelteni, okera krāsu toni. Detaļas akcentētas ar gaišu, bieži baltu krāsu. 19.gs. 2.pusē - 20.gs. 1.pusē sastopami arī monohromi fasāžu krāsojumi. Domājams, pieticīgais ēku krāsojums izskaidrojams ar ekonomiskiem apsvērumiem, izmantojot lētāku pigmentu.

20.gs. sākumā ēku fasāžu apdarē bieži izmantots ļoti gaišs krāsojums vai balsinājums, ko 2. Pasaules kara laikā (1945.g.), aizsardzībai pret gaisa uzlidojumiem, maskēja ar kamuflāžas krāsojumu sarkanbrūnā tonī.

Atsevišķi izdalāma ēku grupa ir 19.gs.4.cet. - 20.gs.1.cet. celtās neapmestās ķieģeļu mūra ēkas, kas krāsotas pirms dekoratīvā šuvojuma uzlikšanas. Lielākajai daļai izmantots piesātināts sarkans tonis, kas intensīvāks par sarkano ķieģeļu dabīgo toni. Izņēmums ir pēc 1916.g. celtā ēka Lielā ielā 31, kas krāsota okera dzeltena.

Kas jāņem vērā, izstrādājot ēkas krāsu pasi:

- ✓ iespējams izvēlēties ēkai konkrētu vēsturisku krāsojuma sistēmu vai savstarpēji kombinēt laika periodā raksturīgos fasāžu un detaļu toņus citā sistēmā no tabulās fiksētajiem noteiktajam periodam raksturīgajiem fasāžu un detaļu toņiem;
- ✓ nereti ēkas celtniecības laiks un sākotnējais veidols nav primārais faktors ēkas krāsojuma izveidē. Būtiski ir respektēt ēkas esošo veidolu, ņemot vērā arī vēsturiskos uzslāņojumus, kas kādā konkrētā gadījumā var būt dominējoši. Līdz ar to ir svarīgi nedefinēt ēkas tēlam atbilstošāko hronoloģisko periodu un izvēlēties atbilstošu krāsojuma sistēmu;
- ✓ vēsturiskās ēkas bijušas krāsotas ar tradicionāliem dabīgiem materiāliem (kaļķa krāsu mūra mājas, lineļļas vai miltu krāsu koka mājas). Organiskie pigmenti nodrošina pietiekošu virsmas segtspēju un gaismas atstarošanu. Pateicoties tam krāsas šķiet vizuāli vieglākas, zem krāsas ir sajūtams materiāls. Savukārt, mūsdienu krāsas ir blīvi sedzošas, līdz ar ko pēc krāsu kataloga izvēlētais tonis (kaut vai atbilstošs izpētē konstatētajam), uzkrāsots uz fasādes, var radīt košu un "nedzīvu" efektu, kas pilnībā var izmainīt ēkas tēlu un nav pieļaujams. Atjaunojot vēsturiskās ēkas jāatceras, ka izvēloties apdarē izmantot tradicionālās krāsas, ēka tiek ne tikai izdaiļota un nodrošināta fasāžu aizsardzība, bet tā tiek saglabāta kā sava laika celtniecības paņēmienu liecība. Ja tomēr kādu iemeslu dēļ ēkas krāsošanai tiek izmantotas mūsdienu modernās krāsas, jau projektā ir jāparedz iespēja sagatavot vairākus krāsu paraugus uz fasādes pirms galīgā varianta pieņemšanas;
- ✓ nedrīkst aizmirst ēkas jumta ieseguma materiālu, jo hronoloģiski vecākām ēkām

jumts ir gandrīz puse no ēkas koptēla un veido noteiktu ēkas proporciju. Pārsvārā šīm ēkām jumts bijis iesegts ar dakstiņiem, kuru dabīgais māla tonis ir piemērots jebkurai fasādes krāsai. Nomainot to pret citu materiālu un izvēloties mūsdienīgus sintētiskus toņus, noteikti netiks radīts vēsturiskai ēkai atbilstošs koptēls;

- ✓ vēsturiskām ēkām ar groplogu konstrukcijas logiem aprīkojums ir jākrāso, lai pasargātu to no ārējo apstākļu iedarbības. Nereti praksē redzams, ka tas ir atstāts nekrāsots vai nokrāsots tumšā, metālu imitējošā tonī. Vēsturiski aprīkojumu krāsoja kopā ar loga koka daļām, tāpēc tiem ir jābūt vienā tonī. Izņēmums ir hronoloģiski senākas detaļas, kas varēja būt arī alvotas;
- ✓ ēkas fasādes nedrīkst būt disharmonijā ar apkārtējo apbūvi un esošo kopējo koloristiku, tādēļ, izvēloties kādu krāsojuma sistēmu, jārespektē apkārt esošās ēkas un skata koptēls.

6. KOPSAVILKUMS

Talsu vēsturiskā centra apbūves ēku inventarizācijas galvenais uzdevums bija iespēju robežās noskaidrot apbūves datējumu, definēt pilsētvides stilistiku, autentiskuma un saglabātības pakāpi, kā arī, pamatojoties uz ierobežotiem pētījumiem, saprast dažādu būvperiodu ēku koloristiku. Vienlaicīgi lielā apjomā fotofiksēta 2019.gada Talsu vēsturiskā centra situācija, arhivējot apbūves oriģinālo detaļu izvietojumu un datējumu, apbūves tehnisko un arhitektonisko stāvokli. Jāuzsver, ka izveidotajās anketās fiksēta tieši 2019.gada vasaras - rudens pilsētvide, jo iedzīvotāji, īpašnieki un pilsētas administrācija ar savu ietekmi nemitīgi to maina. Tāpēc pēc īsāka vai garāka laika situācija, kas atspoguļota anketās, vairs neatbilst realitātei. Vienlaicīgi vairākkārtīgi uzsvērts, ka iegūtais materiāls savā veidā uzskatāms par provizoriskiem datiem, un, lai inventarizācijas rezultāti kļūtu par aksiomu, nepieciešams visos gadījumos, kad tas iespējams, pirms ēku remontiem, restaurācijas vai demontāžas veikt papildus izpēti, iedziļināties un precizēt visus šajā pētījumā minētos datus. Tomēr uzskatām, ka inventarizācijas autoru kolektīva ieguldītais darbs un iegūtā informācija ir pietiekami, lai Pasūtītājs varētu to izmantot paredzētajiem mērķiem. Inventarizācijas materiāls sagatavots gan izdrukā, gan digitālā veidā. Būtu vēlams sekot izmaiņām pilsētvidē un turpināt atspoguļot to anketās.

Balstoties uz apsekošanas rezultātiem, jāsecina, ka Talsu vēsturiskā centra pašreizējā arhitektūrā dominē 19.gs. 2.puses – 20.gs. sākuma apbūve, kas diezgan daudz ēku siluetos saglabājusi veidolu no 19.gadsimta 1.puses ēkām. Tieši šī savā laikā provinciālai pilsētas apbūvei tipiskā pieturēšanās pie nemainīgām vērtībām un agrīno vēsturisko stilu ietekmes saglabāšana, šobrīd veido jaunu virsvērtību.

Raksturojot Talsu vēsturisko centru, balstoties uz anketās ietverto autentiskuma definējumu, skaidri redzams, ka pilsētvides galveno vērtību veido divi būtiski lielumi – apjoms un jumtu siluets (būtisks ir arī jumta seguma materiāls). Savukārt, aplūkojot ēkas tuvplānā, redzams, ka lielā apjomā zaudēta detalizācija – būvdetaļas. Tas vizuāli novienkāršo un degradē ēku vēsturisko nozīmi. Īpaši tas atzīmējams par plastmasas izstrādājumu pielietojumu. Tomēr anketās bieži nācās atzīmēt, ka ēkai, kurai ir nomainīti jauni koka logi, tie ir vēsturiskiem logiem neatbilstoši. Tas ir gadījumos, kad stiklojums ievietots tieši aplodā bez vērtnes, radot vizuāli izkropļotu un konstruktīvi nepareizu priekšstatu par vēsturisku logu. Šāda situācija nepārprotami ir radusies finansiālu iemeslu, cilvēku neizpratnes un neinformētības dēļ. Tāpēc liela uzmanība pievēršama vēl esošo detaļu (logu, durvju, slēgu, furnitūras, apdares detaļu u.c.) saglabāšanai, profesionālai fiksācijai un, iespēju robežās,

atgriešanai apritē.

Laika gaitā ēkām zudušas arī tādas nozīmīgas detaļas kā balkoni un lieveņi ar kāpnēm, kas bagātina ēku arhitektūru, piepilda pilsētvidi un īpaši raksturīgi Talsiem. Ļoti lielā apjomā zuduši tieši vēsturiskām ēkām nozīmīgi logu un durvju (tirgotavu) slēgi un ruļļveida žalūzijas. Papildus savai funkcijai tie kalpo arī kā fasādes laukumus aizpildoša detaļa, īpaši hronoloģiski jaunākām ēkām, kurām fasāžu apdarē dekoratīvi elementi izmantoti minimāli.

Pievēršoties vēsturiskās apbūves tehniskajam stāvoklim, jāsecina, ka lielākajai daļai ēku tehniskais stāvoklis ir apmierinošs. Tās ir savā ziņā iekonservējušās un nav uz sabrukšanas robežas (ir, protams, izņēmumi). Tomēr, nesākot plānveidīgi ieguldīt finanses ēku sakārtošanā, trauslais līdzsvars var izjukt un tad vides sabrukums notiks daudz straujāk kā prognozē ēku tehniskais novērtējums. Šeit jāatgādina, ka, uzsākot ēku remontu, vēlams papildus izpēte, lai saglabātu visus iespējamus faktus un koriģētu 2019.gada vasaras anketu datus. Turklāt jāmēģina saglabāt grūti interpretējamā un netveramā vēsturiskās vides izjūta, kas slēpjas tieši nepārveidotā, īstā, oriģinālā objektā.

Kopējais mērķis ir pēc noteikta laika izveidot tādu vēsturisko pilsētvidi, kurā dzīvojošie un strādājošie cilvēki apzinātos šīs vides savdabību, neatkārtojamību un īpašo vērtību. Vidi, kas glabājama nākamām paaudzēm nevis kā nekustīga "nedzīva" vērtība, bet aktīvi izmantota savam statusam atbilstošā veidā. Vēsturiskās vides saglabāšana un kopšana nav pilnā mērā iespējama tikai uz reglamentējošu noteikumu un aizliegumu bāzes. Ir vajadzīga sabiedrības izpratne, ko var veicināt regulāra un metodiska informācija par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un izmantošanu. Kā iedvesmojošs paraugs vēsturisko ēku sakopšanā pirmkārt jau ir blakus esoša sakārtota vide. Šajā jautājumā aktīvi jādarbojas pašvaldībām un, pirmkārt, jāsakopj un jāuztur kārtībā savā īpašumā esošais kultūrvēsturiskais mantojums. Nav mazsvarīgi, kādi materiāli tiek izmantoti ēku remontiem. Vēsturiskām ēkām vispiemērotākie ir pareizi lietoti tradicionālie būvmateriāli. Materiālu izvēle un pietiekama uzmanība ēkas ekspluatācijas laikā pagarina to mūžu.

2019.gada pavasara - rudens sezonā SIA „Arhitektoniskās izpētes grupa” darbinieki pēc Talsu novada pašvaldības pasūtījuma veica nopietnu pētījumu, kurā mēģināja uz racionāla apsekojuma bāzes izejas datiem definēt tās iracionālās izjūtas, kas pārņem ikvienu cilvēku esot Talsos – vēstures un ainavas pilsētā. Apzinoties, ka tas ir gandrīz neiespējami, domājam, ka vismaz daļēji esam šo uzdevumu paveikuši un šis materiāls palīdzēs pilsētas saimniekiem pieņemt pārdomātus lēmumus vēsturiskās vides dzīvotspējas nodrošināšanai un kvalitatīvai uzlabošanai.

7. PIELIKUMI

1. Terminu vārdnīca

- Aprīkojums - kopējs apzīmējums loga, duvju vai slēģu amatnieciski vai rūpnieciski izgatavotām aprīkojuma daļām. Parasti – viras, kāši, krampji, cilpas, fiksatori, slēdzenes u.c.
- Atika - virs vaiņagojošās dzegas izbūvēta dekoratīva sienas daļa, domāta uzrakstiem vai bariljefiem
- Bēniņi - telpa zem jumta, virs celtnes augšējā stāva pārseguma.
- Drempelis (drempēja siena – ārsienas daļa jumta slīpnes pusē virs bēniņu pārseguma, izmantota nolūkā iegūt lielāku bēniņu stāva izmantojamo platību
- Frontons - fasādes elements trīsstūra (biežāk), riņķa segmenta vai citā formā. Radies ordera arhitektūrā kā divslīpju jumtgale
- Groplogi – logi masīvās aplodās ar vienkāršās gropēs liktām vērtņēm, kas parasti verama uz ārpusi
- Mansarda jumts – laužas formas jumts ar stāvāku apakšējo un lēzenāku augšējo daļu.
- Mezonīns - nepilns stāvs jumta izbūvē. Parasti ar stāvajā sienas plaknē izbūvētiem logiem, frontonu un divslīpju jumtu.
- Oderlogi - dubultlogi ar vērtņēm, kas veramas uz telpu
- Robdēlis - siluetgriezumā veidots dekoratīvs dēlis, likts zem pirmās dakstiņu kārtas virs vaiņagojošās dzegas
- Sandriks - arhitektoniska detaļa virs logu vai durvju ailām dzegas fragmenta vai frontona veidā
- Sākotnējs - par sākotnējām tiek uzskatītas visas detaļas, logi, durvis, slēģi, kāpnes,

skursteņi, dekori u.c., kas izveidotas vai uzstādītas ēkas celtniecības laikā.

Slēgi - logus un durvis noslēdzoša konstrukcija. Var būt ieliekami, bīdāmi, verami

Stūreņi (logu) – logu aprīkojuma elements

Vēsturisks - par vēsturiskām tiek uzskatītas visas detaļas, logi, durvis, slēgi, kāpnes, skursteņi, dekori u.c., kas izveidotas vai uzstādītas laikā pēc ēkas celtniecības līdz 20.gs.vidum.

Zelminis - jumtgale, divslīpju jumtu noslēdzošā siena. Tās pamatā ir trīsstūra forma. Atšķirībā no frontona zelmini neaptver dzegas

2. Izmantotie materiāli

1. Kartogrāfiskais materiāls:

- LVVA, 1679. f., 162. a., 5579. l. Talsu pilsētas plāns. 1860 gadu otra puse.
- LVVA 6828. f., 2. a., 788. l. Talsu pilsētas 1935. gada plāns.
- LVVA 1679. f., 156. a., 1346. l.

2. Fotomateriāli :

- Talsu Novada muzeja fotomateriāli;
- NKMPI Pieminekļu dokumentācijas centrs;
- Druviņš A. Talsi – kalnu un ezeru pilsēta. Sast. U. Lakševics. Talsi, 2014.

3. Izmantotās literatūras saraksts :

- T.Dzintarkalns. Vadonis pa Talsiem un apkārtni.-Talsi: J.Glūdas un b-dru grāmatu spiestuve, 1927
- Alsberga D., Kalmanis Z. Talsu namu stāsti. Aleksandra Pelēča lasītava, 2017.
- J.Znotiņš, A.Andersons. Talsi. - Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1960.
- G.Moors. Talsi. - Rīga: Avots, 1980.
- Mašnovskis V. Latvijas luerāņu baznīcas: vēsture, arhitektūra, māksla un memoriālā kultūra, 4.sēj. - [Latvija]: DUE, 2007.
- G.Sakss., Apceļosim Kurzemi.- Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība,1960.
- Talsu novads: Enciklopēdisks rakstu krājums. – Rīga, 1935–1937.

- Talsi gadskārtu griežos. -Talsu rajona centrālā biblioteka, 1993.
- Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts.
- Talsu pilsētas teritorijas plānojums 2002.-2014.- Talsi: Talsu pilsētas Dome, 2002.
- M.Barkahan. Latvijas sinagogas un rabīni 1918 -1940.-Rīga: Community "Shamir", 2004
- Īvāns G. Talsu vēsturiskais centrs. Vēsturiskās izpētes materiāli. Avotu un literatūras apskats. Rīga, 1984. NKMP PDC arhīvs.

4. Interneta resursi :

- <http://www.talsi.lv>
- <https://www.facebook.com/imants.tamsons>
- <https://www.talsumuzejs.lv>
- <http://www.letonika.lv>
- <http://www.zudusilatvija.lv>
- <https://lv.wikipedia.org>
- <https://pelecalasitava.lv>

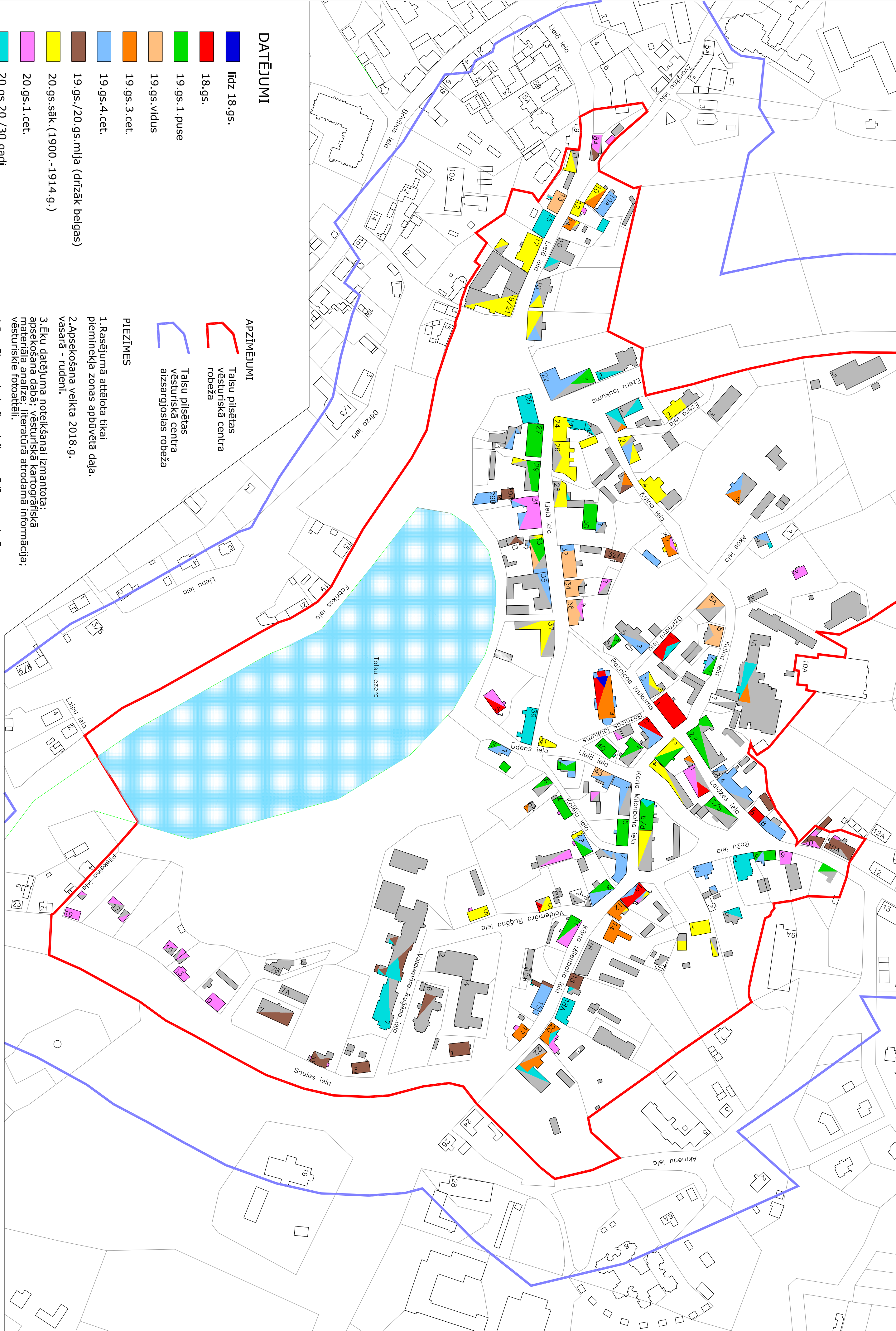

- ### DATEJUMI
- █ līdz 18. gs.
  - █ 18. gs.
  - █ 19. gs. 1. puse
  - █ 19. gs. vidus
  - █ 19. gs. 3. cet.
  - █ 19. gs. 4. cet.
  - █ 19. gs./20. gs. mija (dīržāk beigās)
  - █ 20. gs. sāk. (1900.-1914. g.)
  - █ 20. gs. 1. cet.
  - █ 20. gs. 20./30. gadi
  - █ pēc 1940. gada

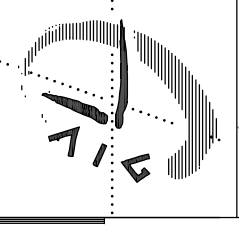
- ### APZĪMĒJUMI
- ▬ Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža
  - ▬ Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

PIEZĪMES

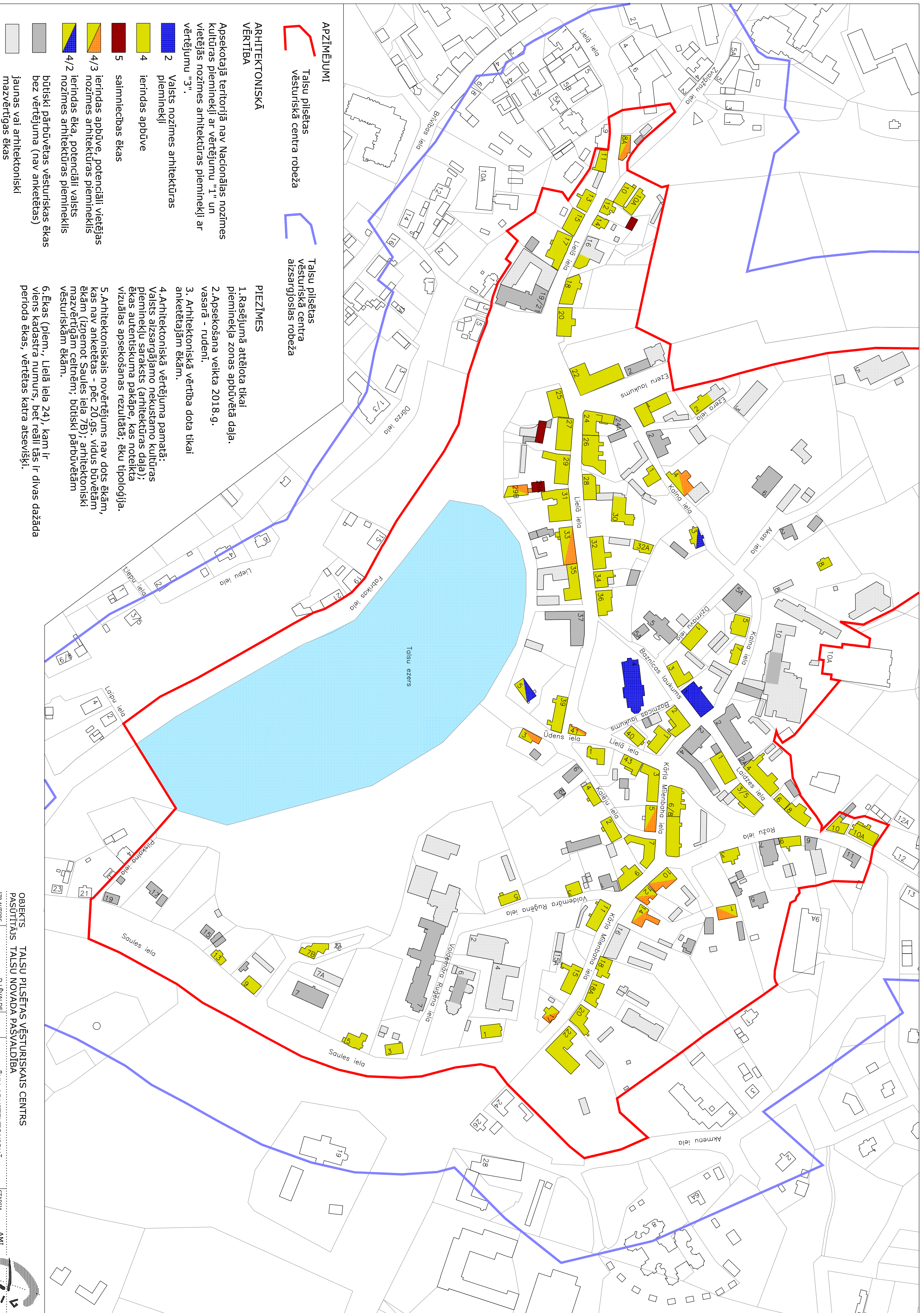
1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.
2. Apsekošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.
3. Ēku datējuma noteikšanai izmantota: apsekošana dabā; vēsturiskā kartogrāfiskā materiāla analīze; literatūrā atrodama informācija; vēsturiskie fotoattēli.
4. Bez ākas celtniecības laika parādītas un datētas arī būtiskākās pārbuves, kuru rezultātā izmainīts ēkas apjoms, jumta konstrukcija vai fasāžu arhitektūra un apdare.

OBJEKTS		TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS	
PASŪTĪTĀJS		TALSU NOVADA PASVALDĪBA	
IZP. AUTORS	D. LĒVALDE	STRAJĀ	AMI
IZP. AUTORS	Z. BIKŠE 12.2018	LAPA	1
IZSTRĀDĀJA	D. LĒVALDE	MĒRSGRS	1:2000

APZĪMĒJUMI

Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža

Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjostas robeža

ARHITEKTONISKĀ VĒRTĪBA

Apsekojamā teritorijā nav Nacionālas nozīmes kultūras pieminekļi ar vērtējumu "1" un vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļi ar vērtējumu "3".

- 2 Valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi
- 4 Ierindas apbūve
- 5 Saimniecības ēkas
- 4/3 Ierindas apbūve, potenciāli vietējas nozīmes arhitektūras pieminekļi
- 4/2 Ierindas ēka, potenciāli valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi
- butiski pārībuvētas vēsturiskas ēkas bez vērtējuma (nav anketētas)
- jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

PIEZĪMES

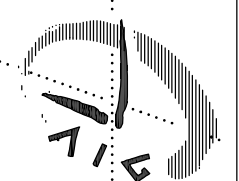
1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.
2. Apsekošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.
3. Arhitektoniskā vērtība dota tikai anketētajām ēkām.
4. Arhitektoniskā vērtējuma pamatā: Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts (arhitektūras daļa); ēkas autentiskuma pakāpe, kas noteikta vizuālas apsekošanas rezultātā; ēku tipoloģija.
5. Arhitektoniskais novērtējums nav dots ēkām, kas nav anketētas - pēc 20. gs. vidus būvētām ēkām (izņemot Saules iela 7B); arhitektoniski mazvērtīgām celtnēm; butiski pārībuvētām vēsturiskām ēkām.
6. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reālī tās ir divas dažāda perioda ēkas, vērtētas katrā atsevišķi.

OBJEKTS TALSU PĪLSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS

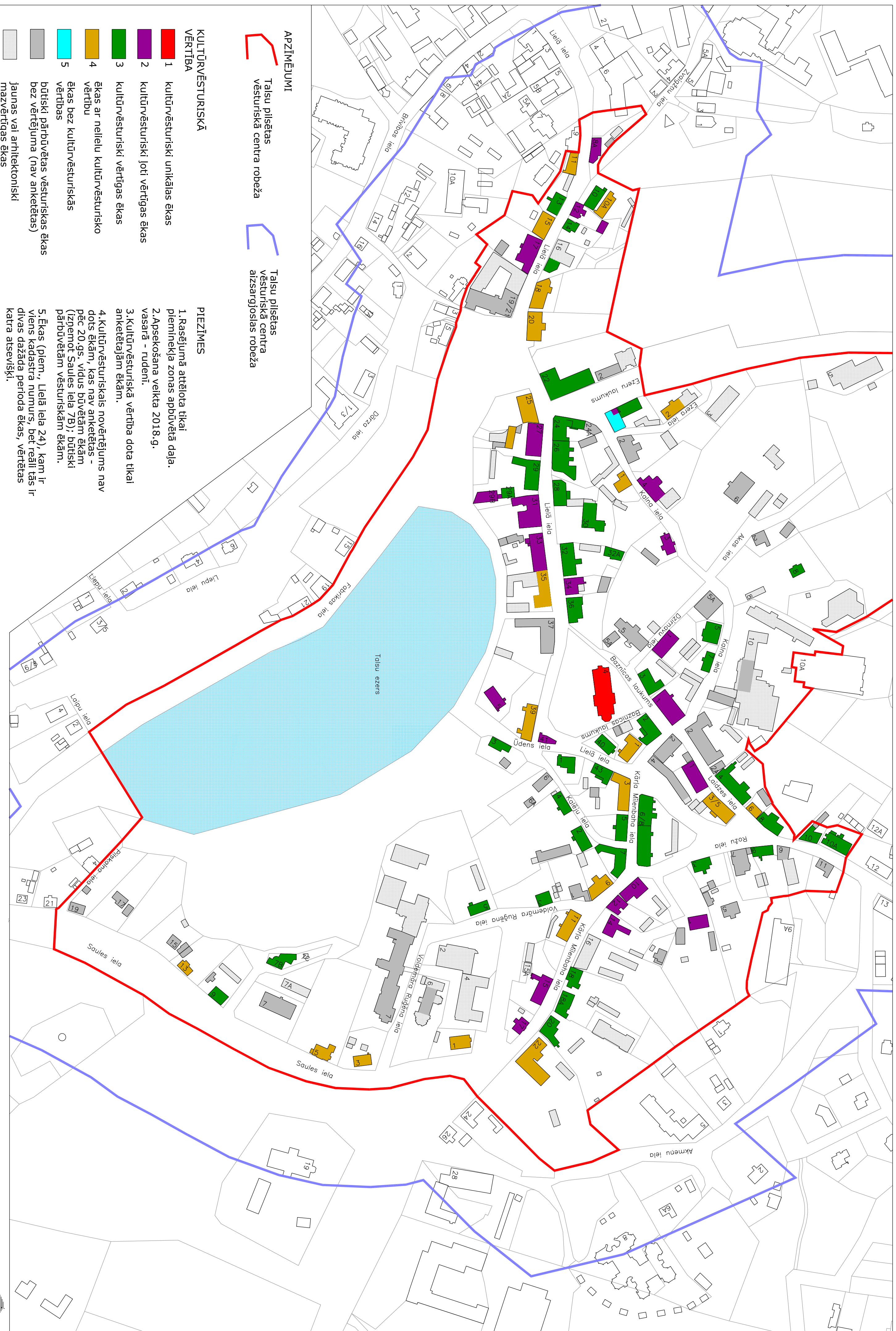
PASŪTĪTĀJS TALSU NOVADA PASVALDĪBA

IZP. AUTORS	D.ĻĒVALDE	STRAUKA	AMI
IZP. AUTORS	Z. BIKŠĒ	LAPA	2
IZSTRĀDĀJĀ	Z. BIKŠĒ	MĪRSGRĀ	1:2000

ĒKU ARHITEKTONISKĀ VĒRTĪBA

APZĪMĒJUMI

Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža

Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

KULTŪRVĒSTURISKĀ VĒRTĪBA

1 kultūrvēsturiski unikālas ēkas

2 kultūrvēsturiski ļoti vērtīgas ēkas

3 kultūrvēsturiski vērtīgas ēkas

4 ēkas ar nelielu kultūrvēsturisko vērtību

5 ēkas bez kultūrvēsturiskās vērtības

6 būtiski pārbūvētas vēsturiskas ēkas bez vērtējuma (nav anketētas)

7 jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

PIEZĪMES

1. Rasējuma attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.

2. Apsēkošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.

3. Kultūrvēsturiskā vērtība dota tikai anketētajām ēkām.

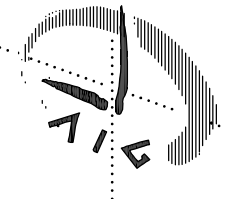
4. Kultūrvēsturiskais novērtējums nav dots ēkām, kas nav anketētas - pēc 20. gs. vidus būvētām ēkām (izņemot Saules iela 7B); būtiski pārbūvētām vēsturiskām ēkām.

5. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas dažāda perioda ēkas, vērtētas katrā atsevišķi.

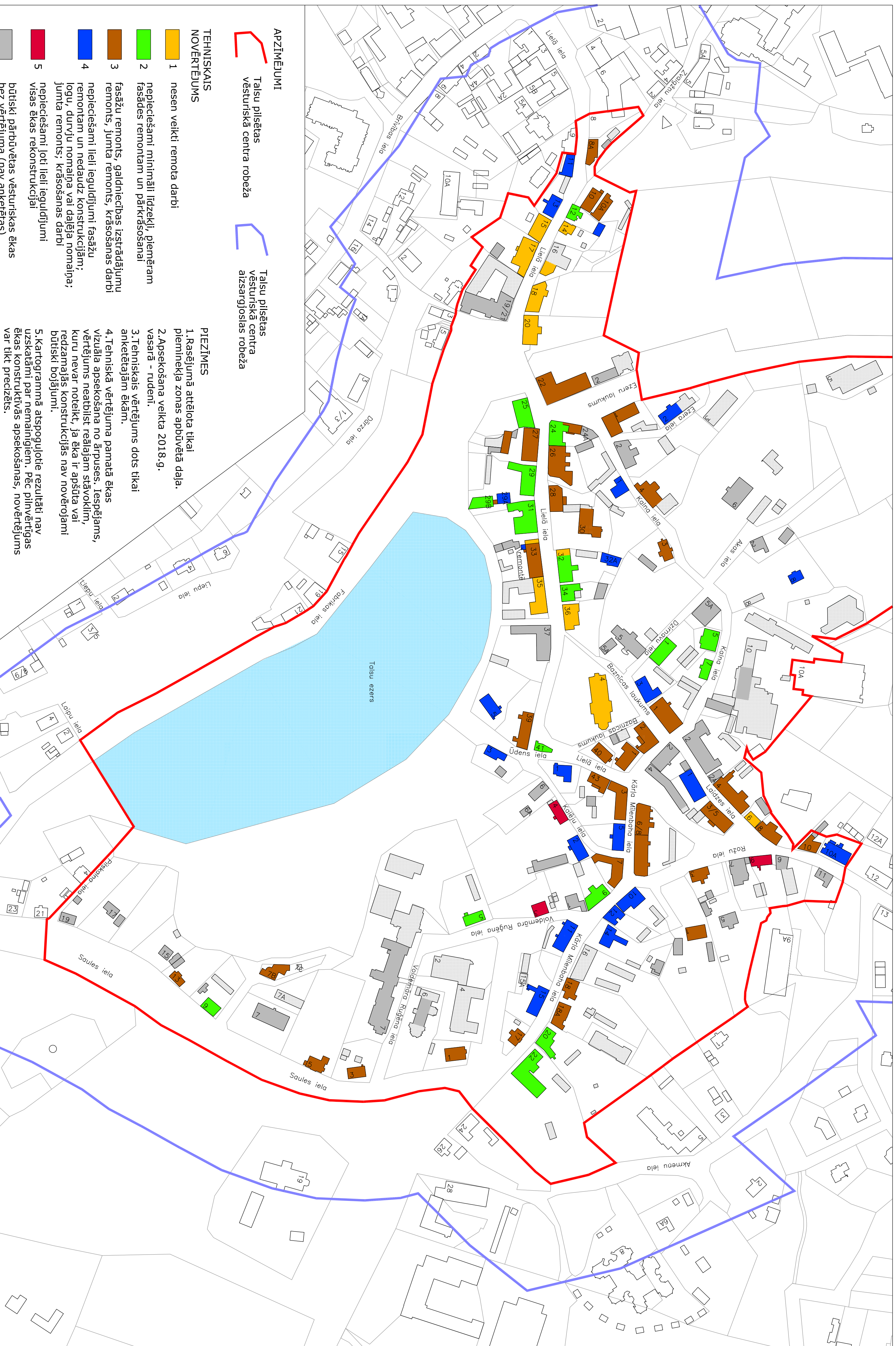
OBJEKTS: TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
 PASŪTĪTAIS: TALSU NOVADA PASVALDĪBA
 IZP. AUTORS: D.ĻĒVALDE
 Z. BIKŠE 12.2018
 IZSTRĀDĀJA: Z. BIKŠE

ĒKU KULTŪRVĒSTURISKĀ VĒRTĪBA

STRĀDA: AMI
 LAPA: 3
 MĒRGAIS: 1:2000

APZĪMĒJUMI

Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža

Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

TEHNISKAIS NOVERTEJUMS

1 nesen veikti remota darbi

2 nepieciešami minimāli līdzekļi, piemēram fasādes remontam un pārkārtošanai

3 fasāžu remonts, galdniecības izstrādājumu remonts, jumta remonts, krāsošanas darbi

4 nepieciešami lieli ieguldījumi fasāžu remontam un nedaudz konstrukcijām; logu, durvju nomaiņa vai daļēja nomaiņa; jumta remonts; krāsošanas darbi

5 nepieciešami ļoti lieli ieguldījumi visas ēkas rekonstrukcijai

6 būtiski pārbūvētas vēsturiskas ēkas bez vērtējuma (nav anketētas)

jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

PIEZĪMES

1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.

2. Apskošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.

3. Tehniskais vērtējums dots tikai anketētajām ēkām.

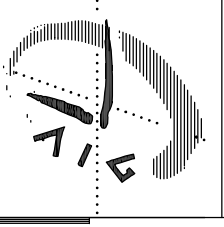
4. Tehniskais vērtējuma pamatā ēkas vizuāla apsekošana no ārpusēs. Iespējams, vērtējums neatbilst reālajam stāvoklim, kuru nevar noteikt, ja ēka ir apstīta vai redzamajās konstrukcijās nav novērojami būtiski bojājumi.

5. Kartogramā atspoguļotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēkas konstruktīvās apsekošanas, novērtējums var tikt precizēts.

6. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reālī tās ir divas dažāda perioda ēkas vērtētas katra atsevišķi.

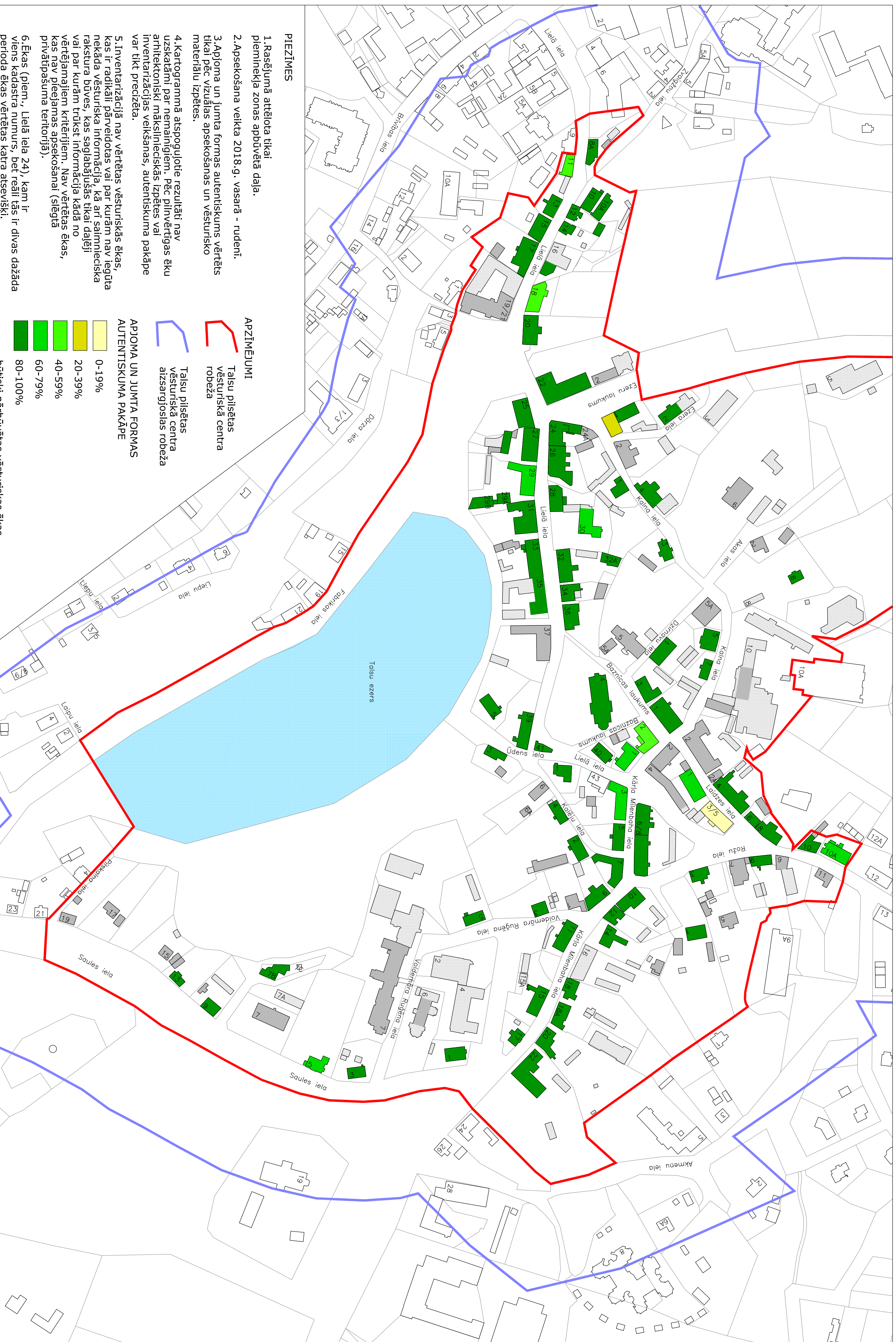
OBJEKTS: TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
 PASŪTĪTĀJS: TALSU NOVADA PASVALDĪBA

IZP. AUTORS	D. LĒVALDE	STADIJA	AMI
IZP. AUTORS	Z. BIKŠE	LAPA	4
IZSTRADĀJA	Z. BIKŠE	MĒROGS	1:2000

PIEZĪMES

1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.
2. Apsēkošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.
3. Apjoma un jumta formas autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
4. Kartogrammā atspoguļojotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
5. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai par kurām nav iegūta nekāda vēsturiska informācija, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji vai par kurām trūkst informācija kādā no vērtējamajiem kritērijiem. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātpašuma teritorijā).
6. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reāli tās ir divas dažāda perioda ēkas vērtētas katrā atsevišķi.
7. Kā jaunbūves vērtētas vēsturiskās ēkas, kas uzbūvētas pilnībā no jauna vai radikāli pārbūvētas apjomā, kas vizuāli līdzīgs vēsturiskajam, bet no mūsdienīgiem vai vēsturiskajai ēkai neatbilstošiem materiāliem.

APZĪMĒJUMI

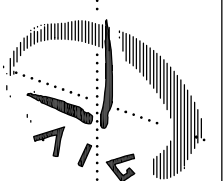
- Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža
- Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

APJOMA UN JUMTA FORMAS AUTENTISKUMA PAKĀPE

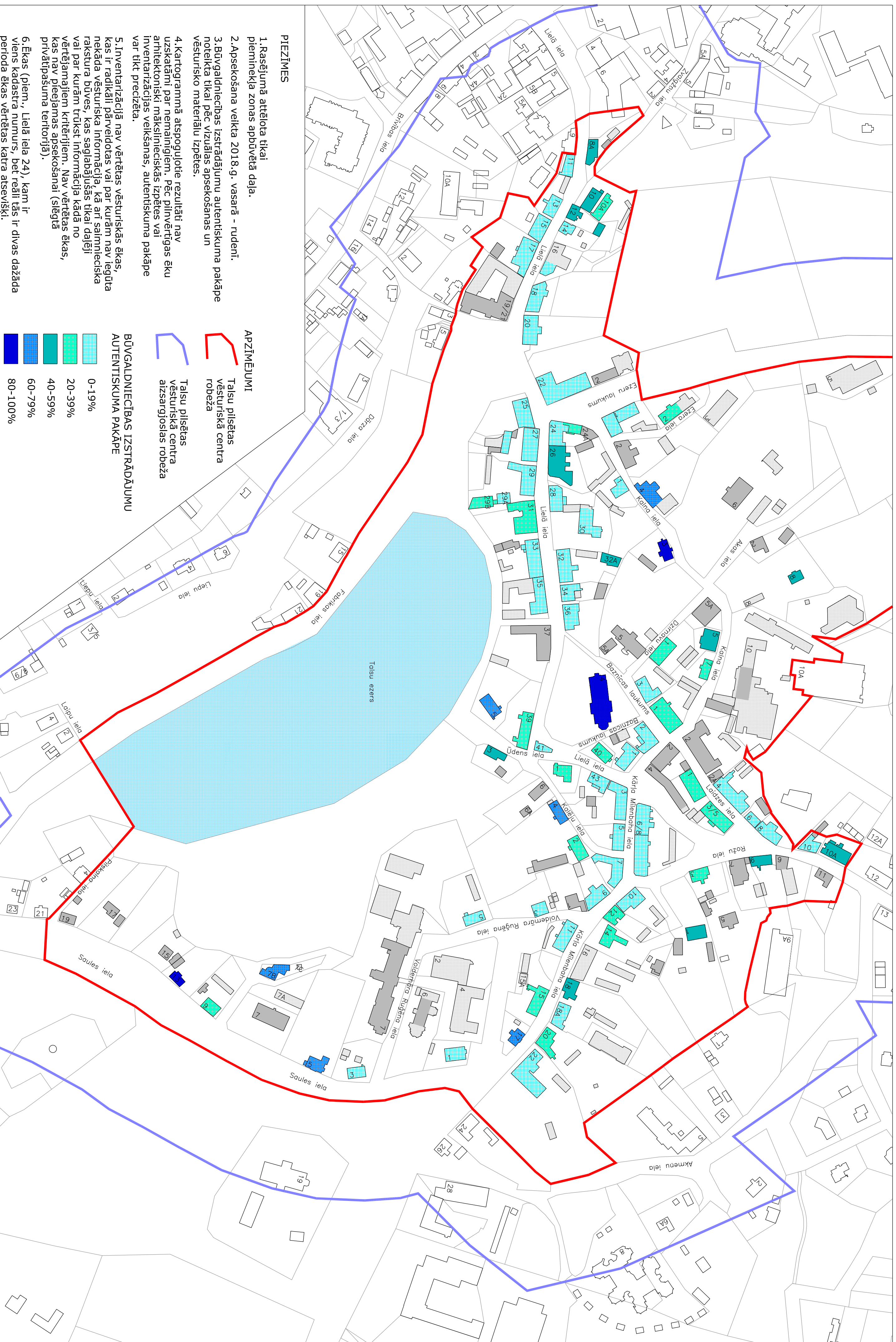
- 0-19%
- 20-39%
- 40-59%
- 60-79%
- 80-100%
- būtiski pārveidotas vēsturiskas ēkas
- bez vērtējuma (nav anketētas)
- jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

OBJEKTS TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
PASŪTĪTĀJS TALSU NOVADA PASVALDĪBA

IZP. AUTORS	D.ĻĒVALDE	APJOMA UN JUMTA FORMAS AUTENTISKUMA PAKĀPE
IZP. AUTORS	Z. BIKŠE	LAPA
IZSTRADĀJA	Z. BIKŠE	AMĪ
		6
		MĒRSGS
		1:2000

PIEZĪMES

1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.
2. Apsēkošana veikta 2018. g. vasarā - rudenī.
3. Būvgaldniecības izstrādājumu autentiskuma pakāpe noteikta tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes.
4. Kartogrammā atspoguļojotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvērtīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
5. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai par kurām nav iegūta nekāda vēsturiska informācija, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušas tikai daļēji vai par kurām trūkst informācija kādā no vērtējamajiem kritērijiem. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (slēgtā privātpašuma teritorijā).
6. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reālī tās ir divas dažāda perioda ēkas vērtētas katra atsevišķi.
7. Kā jaunbūves vērtētas vēsturiskās ēkas, kas apbūvētas pilnībā no jauna vai radikāli pārveidotas apjomā, kas vizuāli līdzīgs vēsturiskajam, bet no mūsdienīgiem vai vēsturiskajai ēkai neatbilstošiem materiāliem.

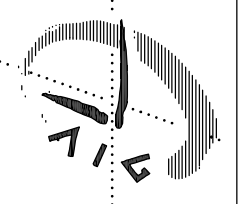
- APZĪMĒJUMI**
- Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža
  - Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

BŪVGALDNICĪBAS IZSTRĀDĀJUMU AUTENTISKUMA PAKĀPE

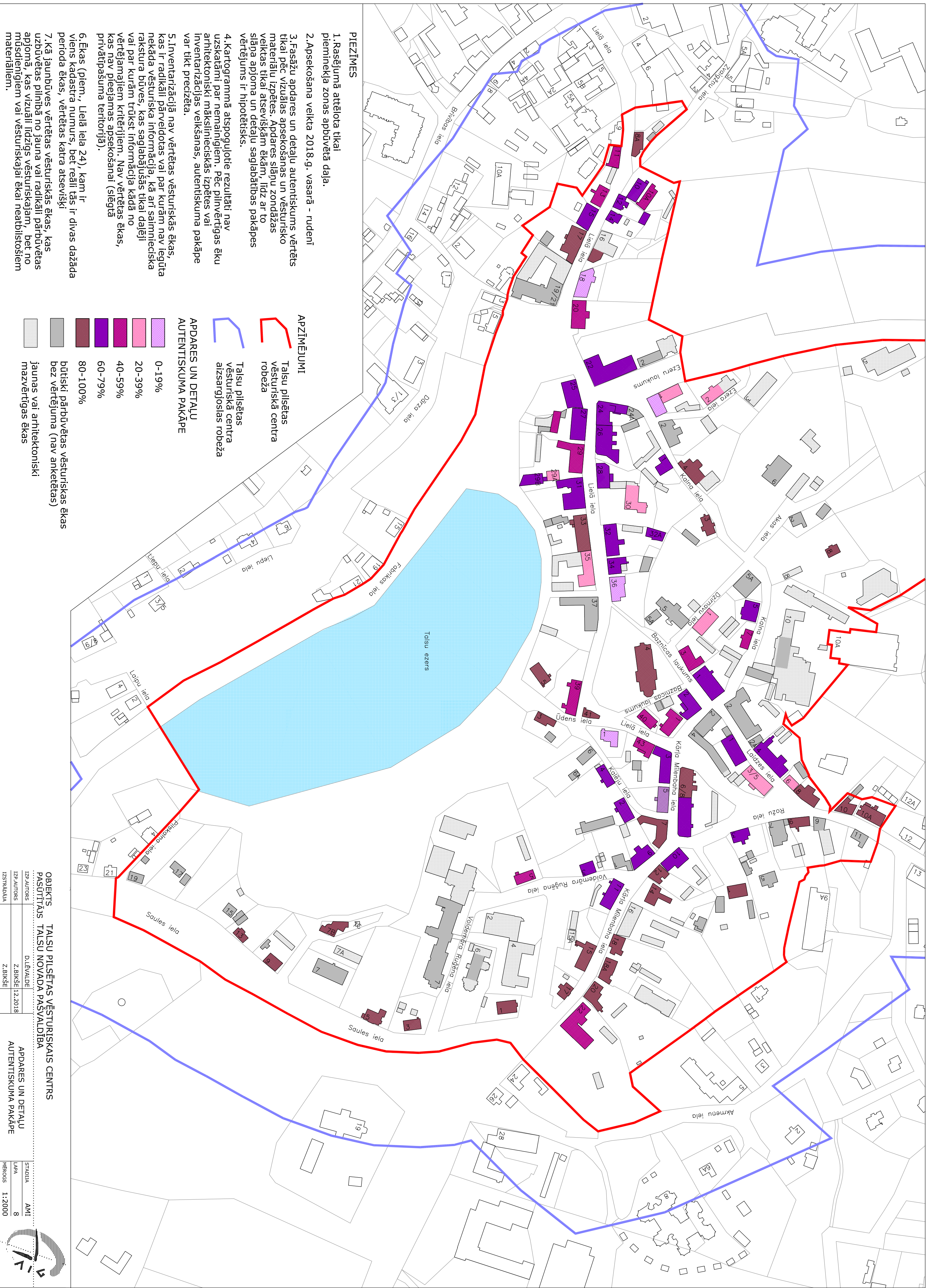
- 0-19%
- 20-39%
- 40-59%
- 60-79%
- 80-100%
- būtišķi pārveidotas vēsturiskas ēkas bez vērtējuma (nav anketētas)
- jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

OBJEKTS TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS
PASŪTĪTĀJS TALSU NOVADA PASVALDĪBA
 IZP. AUTORS D.ĻĒVALDE
 IZP. AUTORS Z. BIKŠE 12.2018
 IZSTRĀDĀJĀJĀ Z. BIKŠE

BŪVGALDNICĪBAS IZSTRĀDĀJUMU AUTENTISKUMA PAKĀPE
 STRAUKA ANI
 LAPA 7
 MĒRSGS 1:2000

PIEZĪMES

1. Rasējumā attēlota tikai pieminekļa zonas apbūvētā daļa.
2. Apsēkošana veikta 2018.g. vasarā - rudenī
3. Fasāžu apdares un detaļu autentiskums vērtēts tikai pēc vizuālas apsekošanas un vēsturisko materiālu izpētes. Apgares slāņu zonāžas veiktas tikai atsevišķām ēkām, līdz ar to slāņa apjoma un detaļu saglabātības pakāpes vērtējums ir hipotētisks.
4. Kartogrammā atspoguļojotie rezultāti nav uzskatāmi par nemainīgiem. Pēc pilnvertīgas ēku arhitektoniski mākslinieciskās izpētes vai inventarizācijas veikšanas, autentiskuma pakāpe var tikt precizēta.
5. Inventarizācijā nav vērtētas vēsturiskās ēkas, kas ir radikāli pārveidotas vai par kurām nav iegūta nekāda vēsturiska informācija, kā arī saimnieciska rakstura būves, kas saglabājušās tikai daļēji vai par kurām trūkst informācija kādā no vērtējamajiem kritērijiem. Nav vērtētas ēkas, kas nav pieejamas apsekošanai (sleģta privātpasūma teritorijā).
6. Ēkas (piem., Lielā iela 24), kam ir viens kadastra numurs, bet reālī tās ir divas dažāda perioda ēkas, vērtētas katra atsevišķi
7. Kā jaunbūves vērtētas vēsturiskās ēkas, kas uzbūvētas pilnībā no jauna vai radikāli pārveidotas apjomā, kas vizuāli līdzīgs vēsturiskajam, bet no mūsdienīgiem vai vēsturiskajai ēkai neatbilstošiem materiāliem.

APZĪMĒJUMI

- Talsu pilsētas vēsturiskā centra robeža
- Talsu pilsētas vēsturiskā centra aizsargjoslas robeža

APDARES UN DETALŪ AUTENTISKUMA PAKĀPE

- 0-19%
- 20-39%
- 40-59%
- 60-79%
- 80-100%
- būtiski pārveidotas vēsturiskās ēkas bez vērtējuma (nav anketētas)
- jaunas vai arhitektoniski mazvērtīgas ēkas

OBJEKTS		TALSU PILSĒTAS VĒSTURISKAIS CENTRS	
PASŪTĪTĀJS		TALSU NOVADA PASVALDĪBA	
IZP. AUTORS	D.ĻĒVALDE	APPĀRES UN DETALŪ	AMI
IZP. AUTORS	Z. BIKŠE 12.2018	APPĀRES UN DETALŪ	8
IZSTRĀDĀJĀ	Z. BIKŠE	AUTENTISKUMA PAKĀPE	MĒRĒGSS 1:2000

